

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Filozofické náměty z vybraných literárních děl Milana
Kundery**

**The Philosophical Topics in Selected Works by Milan
Kundera**

Diplomová práce

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Anna Hogenová, CSc.

Autor práce:

Bc. Jana Veselá

Praha 2022

Poděkování

Děkuji paní prof. PhDr. Anně Hogenové, CSc. za odborné vedení práce, věcné připomínky, dobré rady a vstřícnost při konzultacích a vypracovávání diplomové práce. Dále děkuji Bc. Veronice Martinové a Bc. Janu Popovičovi za korekturu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci „*Filozofické náměty z vybraných literárních děl Milana Kundery*“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu

V Praze dne 15. 12. 2022

Bc. Jana Veselá

Anotace

Diplomová práce s názvem „*Filozofické náměty z vybraných literárních děl Milana Kundery*“ se v první části věnuje historickému a literárnímu pozadí literárních děl Milana Kundery. Je zde také možné nalézt shrnutí života Milana Kundery. Dále diplomová práce pojednává o filozofických námětech, které lze nalézt v prozaických dílech Milana Kundery: *Směšné lásky*, *Nesnesitelná lehkost bytí*, *Nesmrtelnost a Nevědění*. Pro lepší porozumění porovnává texty filozofů s texty Milana Kundery a podává k tomu komentáře a krátké výklady.

Klíčová slova

Milan Kundera, román, filozofický, námět, Směšné lásky, Platón, Symposion, Nesnesitelná lehkost bytí, Friedrich Nietzsche, Parmenides, Nesmrtelnost, Martin Heidegger, Sokrates, Nevědění

Annotation

The first part of the thesis entitled "*Philosophical Topics from Selected Literary Works of Milan Kundera*" deals with the historical and literary background of Milan Kundera's literary works. A summary of Milan Kundera's life can also be found there. Furthermore, the diploma thesis discusses philosophical themes in the prose works of Milan Kundera: *Laughable Loves*, *The Unbearable Lightness of Being*, *Immortality* and *Ignorance*. For a better understanding, the author compares philosophers' texts with those of Milan Kundera and provides comments and short explanations.

Keywords

Milan Kundera, novel, philosophical, theme, Laughable Loves, Plato, Symposion, The Unbearable Lightness of Being, Friedrich Nietzsche, Parmenides, The Immortality, Martin Heidegger, Sokrates, Ignorance

Obsah

Seznam zkratek	7
Úvod	9
Úvodní rozbor základních pojmů diplomové práce	10
1. Život a doba Milana Kundery	12
1. 1. Historický kontext	12
1. 1. 1. 1948 - 1958	12
1. 1. 2. 1958 - 1968	13
1. 1. 3. 1968 - 1989	14
1. 2. Literární kontext	15
1. 2. 1. 1948 - 1958	15
1. 2. 2. 1958 - 1968	16
1. 2. 3. 1968 - 1989	17
1. 3. Filozofický kontext	18
1. 3. 1. Starověká řecká filozofie	18
1. 3. 2. Friedrich Nietzsche	20
1. 3. 3. Filozofie a existence	21
1. 4. Život Milana Kundery (*1929)	23
1. 4. 1. První etapa - Československo	24
1. 4. 2. Druhá etapa - Francie	26
2. Dílo Milana Kundery	27
2. 1. Kunderovy eseje a divadelní hry	28
2. 2. Teorie smrti autora	30
2. 3. Pár slov k překladu	33
3. Směšné lásky	35
3. 1. Platónovo a Kunderovo Symposion	35
3. 2. Platónovo Symposion v Nesnesitelné lehkosti bytí	37
4. Nesnesitelná lehkost bytí	39
4. 1. Mýtus o věčném návratu téhož	39
4. 2. Slabost a síla žen	41
4. 3. Hledání souladu v protikladech	43
5. Nesmrtelnost	46
5. 1. Malá a velká Nesmrtelnost	46
5. 2. Čtyři výzvy románu	48

5. 3. Výzva myšlení.....	50
5. 3. 1. Čas.....	50
5. 3. 2. Smrt.....	51
5. 3. 3. Úzkost.....	52
5. 4. Být svým vlastním obrazem.....	53
6. Nevědění.....	55
6. 1. Nevědění o svém nevědění.....	56
6. 2. Vědění o významu slov	57
Závěr.....	59
Seznam použité literatury.....	61
Primární literatura.....	61
Sekundární literatura.....	62
Internetové zdroje.....	63

Seznam zkratek

- ČES** REJZEK, Jiří. Český etymologický slovník. Voznice: LEDA spol. s.r.o., 2015. ISBN 978-80-7335-393-3
- SKT** SCHMIEDTOVÁ, Věra. *Malý slovník reálií komunistické totality*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-192-7.
- ZKRATKY CITOVANÝCH TITULŮ MILANA KUNDERY
- JP** KUNDERA, Milan. *Jakub a jeho pán pocta Denisi Diderotovi o třech jednáních*. Brno: Atlantis, 2007. ISBN 978-80-7108-283-5
- KSG** KUNDERA, Milan. *Kastrující stín svatého Garty*. Brno: Atlantis, 2006. ISBN 80-7108-274-0
- KSZ** KUNDERA, Milan. *Knih smíchu a zapomnění*. Brno: Atlantis, 2017. ISBN 978-80-7108-367-2
- MK** KUNDERA, Milan. *Majitelé klíčů*. Praha: Orbis, 1962. ISBN 11-122-62
- MJ** KUNDERA, Milan. *Můj Janáček*. Brno: Atlantis, 2004. ISBN 80-7108-256-2
- NDP** KUNDERA, Milan. *Nechovejte se tu jako doma, přáteli*. Brno: Atlantis, 2006. ISBN 279-8
- N** KUNDERA, Milan. *Nesmrtelnost*. Brno: Atlantis, 2016. ISBN 978-80-7108-362-7
- NLB** KUNDERA, Milan. *Nesnesitelná lehkost bytí*. Brno: Atlantis, 2015. ISBN 978-80-7108-351-1
- Nv** KUNDERA, Milan. *Nevědění*. Překlad: Anna Kareninová. Brno: Atlantis, 2021. ISBN 978-80-7108-377-1
- HR** KUNDERA, Milan. *O hudbě a románu*. Brno: Atlantis, 2014. ISBN 978-80-7108-349-8
- P** KUNDERA, Milan. *Ptákovina*. Brno: Atlantis, 2015. ISBN 978-80-7108-353-5
- SB** KUNDERA, Milan. *Slavnost bezvýznamnosti*. překlad: Anna Kareninová. Brno: Atlantis, 2020. ISBN 978-80-7108-375-7
- SL** KUNDERA, Milan. *Směšné lásky*. Brno: Atlantis, 2015. ISBN 978-80-7108-352-8
- SPS** KUNDERA, Milan. *Slova, pojmy, situace*. Brno: Atlantis, 2014. ISBN 978-80-7108-344-3
- VNR** KUNDERA, Milan. *Valčík na rozloučenou*. Brno: Atlantis, 2008. ISBN 978-80-7108-296-5
- ZKR** KUNDERA, Milan. *Zahradou těch, které mám rád*. Brno: Atlantis, 2014. ISBN 978-80-7108-346-7

ZDC KUNDERA, Milan. *Zneuznávané dědictví Cervantesovo*. Brno: Atlantis, 2005.

ISBN 978-80-7108-258-3

ŽJJ KUNDERA, Milan. *Život je jinde*. Brno: Atlantis, 2016. ISBN 978-80-7108-361-0

Ž KUNDERA, Milan. *Žert*. Brno: Atlantis, 2016. ISBN 978-80-7108-359-7

Úvod

„Mluvívá se o láskách na první pohled, jsem si příliš dobře vědom toho, že láska má sklon vytvářet sama ze sebe legendu a zpětně mytizovat své počátky.“¹

Jsou romány, které čteme kvůli napínavému ději. Rychle hltáme každou větu a očekáváme dynamiku, zápletky a archetypy. Nevadí nám, že už jsme četli nesčetně románů, ve kterých se objevují chrabří udatní bojovníci i jejich lásky na první pohled. Vůbec nás nezajímá, co je napsáno mezi řádky. Nebo jaké jsou různé možnosti vyprávěcích stylů. Chceme hltat děj a zajímá nás jak to s našimi hrdiny, které jsme si oblíbili, dopadne. Takové romány čteme, protože nad nimi nechceme přemýšlet a číst je více než jednou, pokud nás opravdu nenadchnou. Takové romány čteme pro zábavu a odpočinek.

Pak tu jsou ovšem romány, které se od těchto takzvaných „mainstreamových literárních děl plných archetypů“ velmi liší. Jsou psány stylem, který provokuje každého čtenáře k tomu, aby se nad textem zamyslel. Důmyslnými prostředky je nutí přemýšlet v podstatě nad každou napsanou myšlenkou. Tento druh románu si hledá čtenáře a čtenáři si hledají tyto romány. Nehledají v nich primárně pobavení ani kouzla. Tady se pobaví maximálně absurdností, která se objevuje jako samozřejmost a kouzlí se tu se slovy a myšlenkami.

K takovému druhu literatury pro mě patří i romány Milana Kundery. Díla, která popisují realitu stylem, který vůbec nevypadá, že by se reality alespoň dotýkal. Vše, co napíše, je vymyšleno, a přesto se mnoho z toho naprosto přesně dotýká našich vlastních reálných životů.

Připadá mi velmi zajímavé, kolik zvláštních myšlenek se do jednoho románu může vejít. Na kolika místech v textu se musím zastavit, abych o nich mohla popřemýšlet. Jak je možné, že tyto myšlenky mohou být v rámci románu důležitější než děj?

To bych ráda představila ve své filozoficko-literární práci. Budu se snažit svým čtenářům ukázat, jak mohou nahlížet na texty Milana Kundery ještě v trochu jiném světle. V záři filozofických odkazů. V jeho dílech jsem našla mnoho filozofických námětů, které Milan Kundera otevřeně přiznává. Také ovšem pouze podle mého subjektivního názoru rozpoznanych.

¹ Ž s.79

Milan Kundera tvrdí, že všechno, co by o něm měli lidé vědět je napsáno v jeho díle, proto se zde snažím poukázat především na filozofické náměty od autorů, ke kterým se Kundera veřejně hlásí.

Pro koho tuto diplomovou práci píšete? Pro čtenáře literárních děl tohoto světoznámého spisovatele, kteří jsou začátečníci ve filozofii a rádi by se dozvěděli, ke kterým filozofům autor odkazuje a z kterých děl pravděpodobně čerpal svou inspiraci. Také se budu snažit přikládat k těmto filozofickým odkazům výklady pro jejich lepší porozumění.

Úvodní rozbor základních pojmů diplomové práce

„Když teď myslíš pořád jen na samá slova, napiš pro mne slovník svých slov, těch nejdůležitějších pro tvou obraznost.“²

Chceme-li se věnovat filozofickým námětům z vybraných děl Milana Kundery, měli bychom si také ujasnit, co je to námět, jak s ním budeme v diplomové práci nakládat a co pro nás konkrétně bude znamenat přívlastek „filozofický“.

Slovo *námět* pochází z 15. stol. a vychází ze slova *námitka*, neboli od slovesa *namítat*.³ V našem pojetí se ovšem námět spíše dá vykládat jako podnět, který se skládá z částí slov *pod* a *nítit*. Mohli bychom tedy říci, že je to něco, co nás nemá nechat netečnými, ale má nás k něčemu podnítit nebo pro něco nadchnout.⁴

Slovo *námět* v průběhu diplomové práce spíše nabere nádech v rámci literárního kontextu a bude možné jej mnohdy zaměnit s jeho synonymem *motiv*.

„Motiv není totožný se slovem, i když jím může být jednotlivé slovo, ani s větou, i když jím může být věta: Slovo, věta, větší úsek textu jsou toliko formou jeho vyjádření. Motiv je totiž zvláštním způsobem užití slova, věty, obrazu – takovým způsobem, který naznačuje jeho vnitřní souvislost s příběhem a smyslem díla, například prostřednictvím opakování, umístěním v jádru díla, někdy i grafickým zdůrazněním apod. Na rozdíl od slova a věty, které si čtenář tak říkajíc nevybírám, je motiv tím, co čtenář za takovýto prvek v určité fázi četby začne pokládat (autor mu svou strategií textu při tom všem vydatně pomáhá rozpoznání motivů „programuje“, už třeba postavením motivu do čela díla), čemu v syžetu a příběhu přiřkne specifickou funkci.“⁵

² SPS s. 42

³ ČES s. 443

⁴ ČES s. 530

⁵ HODROVÁ, Daniela. --na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století. Praha: Torst, 2001. s. 721.

Podle *Slovníku literární teorie* se pokusíme pojmenovat rozdíl mezi pojmy námět a motiv. Podle tohoto slovníku se motiv označuje, „jako nejjednodušší části slovesného uměleckého díla, která má ještě své téma, ale je již nerozložitelná obsahově. Např. líčení činu nějaké osoby či jednoduché události, popis předmětu, odbočka od hlavního tématu apod.“⁶ Oproti tomu námět je spíš „téma, fabule, děj: rovina zobrazení skutečnosti, složená z postav, vypravěče, vnějšího světa a děje a zakotvená v souslednosti významových elementů jazyka.“⁷ Zjednodušeně řečeno námět sloužil literárnímu umělci jako zdroj inspirace pro jeho vlastní literární tvorbu. Mohla se tím stát myšlenka, historická událost, konkrétní člověk nebo jiné umělecké dílo.

Nyní se přesuneme k přídavnému jménu, které se ke slovu námět váže. *Filozofický* už nejde takto snadno vymezit, protože se vyvozuje od slova *filozofie* a ta se velmi těžko definuje. Její nejzákladnější definicí je její překlad z řeckého jazyka *philología* (= láska k řeči, moudrosti, učení). Filozofický by tedy podle tohoto překladu znamenalo „milující moudrost nebo milující řeč“. Zde už bychom mohli nalézt vyvození závěru. Budeme hledat něco co nás nadchne a podnítl pro milování moudrosti a řeči. Jak sami možná chápete, je to velmi zavádějící a nic neříkající prohlášení. Proto jsem se to rozhodla pojmout ve své diplomové práci následovně.

Slovem *filozofický* budu označovat podobnosti, inspirace a podněty z děl různých významných představitelů evropských dějin filozofie. Tento přívlastek *filozofický* tedy odvozuji od toho, koho za představitele filozofie považuji.

⁶ VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 238

⁷ *Tamtéž* s. 465

1. Život a doba Milana Kundery

„Umělec má dělat vše, aby lidé uvěřili, že nikdy nežil.“⁸

V této diplomové práci se nechci zabývat osobností spisovatele Milana Kundery. Především proto, že sám Kundera ve svém postmoderním románu *Nesmrtelnost* kritizuje, že se čtenáři literárních děl zajímají více o autora než o dílo samo. Také je spisovatel zastáncem literární teorie „smrt autora“, které poskytnu více prostoru ve druhé kapitole věnované obecnému pojednání o literárním díle Milana Kundery.

I přes to bychom se měli v rámci úvodu závěrečné práce na jeho život a dobu alespoň trochu podívat. Pokusím se zde shrnout kontext, který bychom měli znát, pokud se budeme chtít ponořit do Kunderových pozoruhodných myšlenek.

V rámci tvorby historického, literárního i filozofického kontextu jsem musela zabrousit i do pojmů, kterých se v dnešní době již nepoužívá. Moje a mladší generace je mnohdy nedovede správně vysvětlit, a protože pro pochopení některých částí literárního díla Milana Kundery jsou tyto pojmy důležité, dovolila jsem si v poznámkách pod čarou citovat z *Malého slovníku reálií komunistické totality*,⁹ díla Věry Schmiedtové, abych čtenářům poskytla vysvětlení některých výrazů.

1. 1. Historický kontext

„Existenciální hádanka se ztratila za politickou jistotou a jistoty kašlou na hádanky. To je důvod, proč lidé, navzdory bohatství prožitých zkušeností, vycházejí z historických zkoušek vždycky stejně hloupí, jako když do nich vstupovali.“¹⁰

1. 1. 1. 1948 - 1958

Píše se únor 1948 a v Československu se Komunistické straně podařilo zatlačit demokratické síly do pozadí a slaví velké vítězství. Tehdejší nekomunističtí členové vlády podali na protest proti vzrůstajícímu vlivu komunistů demisi. Tím začala vládní krize. Tehdejší předseda vlády Klement Gottwald podal prezidentu republiky Edvardu Benešovi dne 25. 2. 1948 návrh na jmenování nové vlády sestavené především z komunistů. Prezident republiky Edvard Beneš chtěl vyřešit vládní krizi co nejrychleji, a proto tento návrh podepsal.¹¹ Když Beneš odmítl podepsat novou ústavu a abdikoval, stal se prezidentem Klement Gottwald.

⁸ NDP s. 19

⁹ SKT

¹⁰ ZKR s. 18

¹¹ HANZLÍK, František. *Tajné služby na cestě KSČ k moci 1945-1948: únor 1948 - výsledek nerovného zápasu*. Praha: Academia, 2021. 1938-1953. s. 364

Po únorovém převratu nastolili komunisté totalitní systém a začali budovat společnost podle sovětského vzoru. Rozhodující politickou silou v zemi se stala KSČ a mnoho lidí do strany dále vstupovalo – někteří z přesvědčení, jiní z existenčních nebo kariérních důvodů. Upevňování komunistické moci probíhalo i na základě likvidace nepohodlných osob. Komunisté ovládali všechny sféry života. Někteří lidé proto raději odešli do emigrace.¹²

Smrt Josifa Vissarionoviče Stalina a Klementa Gottwalda a následná kritika kultu osobnosti na XX. sjezdu KSSS přinesly krátké uvolnění režimu. Uvolnění skončilo po vypuknutí nepokojů v Polsku a maďarském národním povstání.

Únorový převrat zasáhl také kulturu, která se musela podvolit diktátu strany. Na Sjezdu národní kultury byla vyhlášena orientace na socialistickou kulturu a umělci byli vyzváni, aby se přihlásili k programu socialistického realismu.¹³

1. 1. 2. 1958 – 1968

V roce 1960 KSČ rozhodla, že v Československu bylo dosaženo socialismu, a stvrdila to novou ústavou. Skutečný stav společnosti měl však k socialismu daleko. Po počátečních úspěších se ukázalo, že centrálně řízené hospodářství není efektivní. Část komunistického vedení v čele s Alexandrem Dubčekem proto prosadila zahájení ekonomických reforem.

Liberalizace hospodářství se však začala promítat i do politické roviny a léta umlčované veřejné mínění žádalo rozsáhlejší demokratizaci režimu. Tomu vyšlo vstříc počátkem roku 1968 nové vedení strany a státu v čele s Alexandrem Dubčekem. Uvolnění politických poměrů – tzv. „tání“ – se projevilo v politické reformě směřující k „socialismu s lidskou tváří“.¹⁴ Tu se znepokojením sledoval zbytek východního bloku a varoval reformátory, že zachází příliš daleko.

V srpnu 1968 byla ČSSR obsazena vojsky pěti států Varšavské smlouvy. Projevy odporu byly násilně potlačeny a moc převzali konzervativní komunisté. Pokus o obrodu režimu skončil nezdarem.

¹² JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 13

¹³ „**Socialistický realismus**“ Název uměleckého směru nastupující v 50. letech. Jediný umělecký směr, který byl povolený a prosazovaný komunisty. (SKT s.156)

¹⁴ „**Socialismus s lidskou tváří**“ byl koncept reformem v ČSSR. Tento koncept nezavrhoval myšlenky socialismu, odmítal však byrokraticko-totalitní vládní model převzatý ze Sovětského svazu a požadoval vládní model odrážející specifické podmínky a tradice historického vývoje v Československu. Reformy měly vést k naplnění ideálu socialistické demokracie. Jejich součástí však nebyly zásadní změny, které by vedly k nastolení demokracie a které by zpochybnily mocenský monopol komunistické strany. (SKT s. 156)

Zásadní roli při prosazování demokratizace režimu sehráli také umělci požadující tvůrčí svobodu. Pomáhali znovu probudit společenské hnutí a šířili názory, které byly v rozporu s oficiální ideologií. Otevřená kritika režimu zazněla na IV. sjezdu Svazu Československých spisovatelů v roce 1967. Po pokračování reforem volala výzva Ludvíka Vaculíka *Dva tisíce slov*.¹⁵

1. 1. 3. 1968 – 1989

Období po potlačení Pražského jara se neslo v duchu „normalizace“¹⁶ politických a společenských poměrů. Projevy odporu proti okupaci byly tvrdě potlačeny. Ve společnosti se šířily pocity zklamání a rezignace, vedoucí k nové vlně emigrace.

V čele KSČ stanul k Moskvě loajální Gustáv Husák a na pokyn SSSR proběhly rozsáhlé politické čistky, které zasáhly celou společnost. „Nespolehliví“ lidé museli opustit stranu i armádu a další personální změny se uskutečňovaly ve školství, vědě i kultuře.

Nespokojenost s komunistickým režimem vyjádřila občanská iniciativa Charta 77, která 1. ledna 1977 vydala prohlášení poukazující na porušování lidských práv a svobod v ČSSR. Dokument podepsala řada osobností – např. Václav Havel, Jan Patočka, Jiří Hájek a další. Režim reagoval tzv. Antichartou¹⁷ a pronásledováním signatářů Charty 77. I přesto se Charta 77 stala centrem demokratické opozice a přispěla k pozdějšímu pádu režimu.

Od poloviny 80. let se SSSR soustředil na vnitřní problémy a jeho vliv v zemích východního bloku slábl. To se projevilo posílením opozičního hnutí, které v ČSSR vyvrcholilo v roce 1989. Požadavek svobody a demokracie, vyjádřený v manifestu *Několik vět*,¹⁸ nebyl už jen názorem opozice, ale převážné části společnosti. Režim

¹⁵ Manifest *Dva tisíce slov*, jehož autorem byl spisovatel Ludvík Vaculík, byl otištěn v tehdejších periodikách v červnu 1968. Text kritizoval poúnorové dění v Československu a zároveň upozorňoval na nedůslednosti reformního hnutí a nabádal širokou veřejnost k urychlení reformních kroků. Manifest podepsalo více než 120 000 lidí mezi nimi byl např. I Jan Werich, Jaroslav Seifert či Emil Zátonek. Název Vaculíkova manifestu se po srpnové okupaci stal součástí dobového vtípu: „Za Dva tisíce slov 2 000 tanků“. (SKT s. 50)

¹⁶ **Normalizace** je pojem, který označuje období od potlačení pražského jara jako 1968 po listopad 1989. Normální stav, do něž se měla politika i společnost vrátit, představoval totalitní komunistický režim. Reformy provedené během pražského jara musely být odvolány. Československá politika se opět podřídila příkazům z Moskvy a obnovila se vazba se SSSR. Československo muselo souhlasit s pobytem sovětských vojsk na svém území který trval až do roku 1991. (SKT s. 106)

¹⁷ **Anticharta** byla podpisová kampaň, která vyjadřovala loajalitu komunistickému režimu. Komunistická strana Československa donutila většinu umělců pod hrozbou zákazu činnosti Antichartu podepsat. (SKT s. 20)

¹⁸ *Petice z června roku 1989*. Text petice obsahoval požadavky propuštění politických vězňů, svobodnou činnost sdělovacích prostředků a nezávislých iniciativ, dále veřejné diskuse o všech otázkách dějin, politiky a významných investičních akcích.

nehodlal ustoupit. Ovšem po tvrdém zásahu proti studentské demonstraci 17. listopadu 1989 se zvedla vlna celonárodního odporu, která v důsledku vyvolala pád komunistické moci. Politická změna proběhla nenásilnou cestou a vžilo se pro ni označení *Sametová revoluce*.

1. 2. Literární kontext

„Člověk si přeje svět, kde by dobro a zlo byly zřetelně rozlišené, protože je mu vrozena nezkratná touha nejdřív soudit a pak teprve chápat.“¹⁹

Literární dílo Milana Kundery se obvykle řadí mezi československou literaturu po roce 1948. Ovšem jeho tvorba je časově rozprostřena až do dnešních dní. Proto je velmi složité jeho dílo správně časově zařadit. Z tohoto důvodu je zde ve stručnosti nastíněn jen dobově-literární kontext od roku 1948 až po 90. léta 20. století.

1. 2. 1. 1948 - 1958

Omezení, ze strany totalitního režimu, který v Československu zavládl, důsledně zasáhlo i literaturu. Jediným přípustným literárním směrem se stal socialistický realismus. Literární díla, která nevyjadřovala názory prezentované komunistickou stranou, byla odsunuta do neoficiální sféry. Ke kontrole kulturního dění používala komunistická strana přísnou cenzuru, která dozírala na činnost všech nakladatelství.²⁰

Postupně došlo k transformaci uměleckých sdružení. Jedním z projevů bylo zrušení Syndikátu československých spisovatelů a jeho nahrazení Svazem československých spisovatelů, do kterého byli přijati pouze autoři loajální vůči režimu. Literatura měla splňovat ideologická kritéria, měla sloužit propagandistickým cílům komunistické strany a zpracovávat zejména aktuální témata.²¹

Své odpůrce režim postihl různě. Jako nejmírnější tresty lze označit zákaz publikace a účasti na veřejném životě. To však režimu nestačilo, bylo třeba exemplárních trestů i mezi spisovateli. K dlouholetému žaláři byli ve vykonstruovaných procesech odsouzeni např. Jan Zahradníček, Zdeněk Kalista nebo František Křelina.²²

Důsledkem politického tlaku bylo rozdělení literatury do tří oblastí. Oficiální tvořili autoři, kteří přijali zásady a metody socialistického realismu, oblastní tvorbou a

¹⁹ ZDC s. 14

²⁰ JANOŮŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. str. 14

²¹ *Tamtéž* s. 23

²² *Tamtéž* s. 28

oficiální činností podporovali komunistický režim. K typickým žánrům oficiální literatury se řadil budovatelský román, politická poezie, reportáž či historický román.

Do této oficiální literatury patřil v tomto časovém období i Milan Kundera. Jako mladý nadšenec pro socialismus, poezii a hudbu, se snažil psát, přesně v duchu socialistické estetiky, politickou poezii.

Druhou oblastí byla neoficiální nebo ineditní literatura (bez možnosti oficiálního vydání). K jejím autorů patřili lidé, kteří nadále (ovšem tajně) tvořili zcela svobodně, a vystavovali se tak nebezpečí. Díla těchto autorů byla tajně přepisována a v malém počtu kolovala v uzavřených skupinách příznivců.

Svá díla vydávali tito autoři nejčastěji v samizdatu,²³ oficiálně mohla vyjít většinou až po roce 1989.

Poslední, tzv. exilovou literaturu tvořili autoři, kteří před režimem (případně z jiných důvodů) emigrovali do zahraničí. Z iniciativy exilových autorů vznikla řada zahraničních edic a periodik (např. Svědectví – NY a Paříž).

1. 2. 2. 1958 – 1968

V důsledku krátkého uvolnění politických poměrů ve 2. pol. 50. let se zmírnila přísnost cenzury. To mimo jiné umožnilo vydání některých děl, která dříve nepřicházela v úvahu, například *Zbabělci* Josefa Škvoreckého.

V rozšíření publikačních možností spisovatelů hrály klíčovou roli především literární časopisy. Nadále vycházely *Literární noviny*, *Světová literatura* a brněnský *Host do domu*. Liberálnější situace se projevila i na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů na konci června 1967, kde proti poúnorové politice vystoupil zejména Ludvík Vaculík, který o rok později v rámci Pražského jara v tisku vydal manifest *Dva tisíce slov*.

Tato aktivita však byla potlačena srpnovou invazí vojsk Varšavské smlouvy. Došlo ke zrušení mnoha literárních časopisů, zastavení činnosti nově vzniklého Svazu spisovatelů, jehož předsedou byl Jaroslav Seifert, a znovuzavedení pevné cenzury, která literaturu opět rozdělila na oficiální a zakázanou.

V období 1958–1968 reagovali spisovatelé na schematismus a společenskou angažovanost literatury 40. a 50. let hledáním nových způsobů vyjádření svých názorů a pocitů. Básníci, prozaici i dramatici se často pouštěli do formálních a jazykových

²³ Slovo **samizdat** pochází z ruštiny a znamená „samo-vydáno“, tj. nikoli oficiálním nakladatelstvím. Tajně přepisování knih, článků atd., které nemohly vyjít pro svůj protirežimní obsah. Vydávalo se malé množství exemplářů (řádově desítky) opísaných na psacím stroji. (SKT s. 149)

experimentů, mnozí byli ovlivněni existencialismem. V českých podmínkách se uplatnil i nový román, absurdní drama a experimentální poezie.

Prozaici na přelomu 50. a 60. let obrátili zájem od společensky angažovaných témat k psychologické analýze člověka. To se projevilo nejen v dílech autorů tzv. Druhé vlny válečné prózy Arnošta Lustiga, Ladislava Fukse a Josefa Škvoreckého, ale i v textech Ivana Klímy, Ludvíka Vaculíka a Milana Kundery s tématem životní deziluze.

1. 2. 3. 1968 – 1989

Okupace a následná normalizace samozřejmě těžce dopadly i na československou literaturu. Proreformní Svaz českých spisovatelů se podařilo postupně rozpustit a ustanovit nový svaz, plně oddaný politice KSČ.

Ideologický tlak silně omezoval svobodu psaní – mnoho autorů raději volilo „úniková“ témata, jakými byla např. příroda, rodinné problémy či erotika, aby nemusela být jejich díla angažovaná.

Mnoho autorů koncem 60. let emigrovalo, jako např. Josef Škvorecký, Arnošt Lustig nebo Milan Kundera. Manželé Škvorečtí založili v emigraci exilové nakladatelství Sixty–Eight Publishers díky kterému se podařilo vydat rukopisy, jež by jinak nikdy nespátřily světlo světa.

Zvláštní místo v české kultuře zaujal underground,²⁴ jehož představitelé stáli vědomě na okraji společnosti. K nejznámějším z nich patří Egon Bondy a Ivan Martin Jirous.

V době normalizace nastoupila nová básnická generace, debutující už v 60. letech. Zatímco někteří autoři směli oficiálně publikovat jako např. Jiří Žáček, jiní byli zakázaní, jako Ivan Martin Jirous, nebo odešli do emigrace jako písničkář Karel Kryl. Velmi prestižní ocenění získala česká poezie, když v roce 1984 byla Jaroslavu Seifertovi udělena Nobelova cena za literaturu.²⁵

V próze se povolení nebo trpění autoři Vladimír Páral, Bohumil Hrabal či Ota Pavel věnovali většinou únikovým tématům (např. vzpomínkově laděné knihy).

Zakázaní spisovatelé ve svých dílech zobrazovali vztah člověka a moci v totalitním státě. K nejvýznamnějším patřili Ludvík Vaculík, Pavel Kohout a Ivan Klíma.

²⁴ Pojem **underground** pochází z angličtiny a znamená podzemí. V přeneseném smyslu se jím označuje kultura, která se vymyká zvyklostem většinové společnosti. Stoupenci undergroundu prosazují alternativní kulturu i životní styl a vůči společnosti se kriticky vymezují, proto jsou s ní často v konfliktu. U nás byli příslušníci undergroundu totalitním režimem pronásledováni a utlačováni. Nejznámějším se stal např. Případ hudební skupiny *The Plastic People of the Universe*. (SKT s. 181)

²⁵ PIORECKÝ, Karel. Jaroslav Seifert. In: *Slovník české literatury po roce 1948* [online]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1114&hl=seifert>

Spisovatelé v emigraci, jako Josef Škvorecký nebo Milan Kundera, ve svých prózách konfrontovali život v totalitním režimu se životem ve svobodném světě.

1. 3. Filozofický kontext

„Já jsem reálný člověk, já vidím věci takové, jaké jsou, a říkám vám, ať to budou Rusi nebo Angličani, zas to nebudou žádní filozofové, ale lidi jako já, protože zas bude třeba pořádek on neví, co je to stát v řadě, nic se mu nelíbí a na všem cosi má, ale takoví lidi škodí celku, ano, každému celku.“²⁶

Vzhledem k tomu, že v dějinách se v rámci filozofie objevilo mnoho směrů a všechny více či méně ovlivnily intelektuály různých zemí, není v možnostech této diplomové práce uvést čtenáře do konstruktů a teorií všech ze kterých mohl spisovatel Milan Kundera vycházet.

Zaměříme se tedy společně na autory a s nimi spojené myšlenky, ke kterým se Milan Kundera podle Květoslava Chvatíka přihlásil.²⁷

Za prvé se budeme věnovat staré řecké filozofii. Dále Nietzscheho filozofii vůle k moci a pokusíme se zamyslet i nad některými Heideggerovými myšlenkami.

Tato podkapitola by měla sloužit jako stručný výklad a vymezení především těm čtenářům, kteří dějiny filozofie nestudovali, a proto bych je ráda uvedla do kontextu jednotlivých filozofů.

1. 3. 1. Starověká řecká filozofie

V rámci svých děl se Kundera odvolává k několika mudrcům staré řecké filozofie především v románu *Nesnesitelná lehkost bytí*. Za prvé je to Parmenidés a vztahy jeho protikladů. Dále se zmiňuje o Herakleitově nejslavnějším výroku *„Nelze vstoupit dvakrát do téže řeky podle Hérakleita ani se dvakrát dotknout pomíjivé, svou povahou totožné podstaty. Ta se prudkostí a rychlostí své změny rozptyluje a zase spojuje.“²⁸* Za třetí se Kundera zaměřil na filozofii Platóna a částečně i Sokrata jehož nejznámější myšlenky se snažil Kundera promyslet ve svém románu *Nevědění*.²⁹

Nyní si o každém z výše jmenovaných něco málo povíme a ve stručnosti shrneme jejich základní teze.

Parmenidés i Herakleitos vytvářeli své myšlenky v období takzvaných „presokratiků“ (jedná se o období od 8. st. př. n. l. po sofisty 4. st. př. n. l.). Z jejich spisů

²⁶ MK s. 58

²⁷ CHVATÍK, Květoslav. *Svět románů Milana Kundery*. Brno: Atlantis, 2008. s. 104

²⁸ SVOBODA, Karel. *Zlomky předsokratovských myslitelů*. 2. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1962. *Filozofická knihovna*. s. 55

²⁹ Nv

se nám dochovaly již pouhé zlomky, proto s jistotou nevíme, co přesně byl jejich myšlenkový model.

Herakleitos své teze většinou zakládal na neustálém pohybu až boji mezi protiklady. Tento věčný pohyb vykládá, jako základ harmonie a životního řádu světa.³⁰ Ve své temné filozofii vidí svět jako neustálou přeměnu jednoho ve svůj protiklad, ale zároveň v těchto protikladech nachází jednotu.³¹

Podle něho by správný filozof měl ostatní lidi vést k pochopení řádu života. Nejtěžší ovšem podle něj je nevytvářet si o sobě ani o druhých klamné představy.³²

Parmenidés zabrousil do toho, co je pro ontologii nejdůležitější otázkou, a to, že „Jsoucí je a nejsoucí není“³³ a nemůže být ani myšleno.³⁴ Jsoucí je to, co vyplňuje prostor, co můžeme myslet a poznávat v pravdivosti. Máme se vydat na cestu za dokonalým poznáním a odmítnout nebytí. Dokonalé poznání nás vede k absolutnosti mravního řádu, která je spojena s pravdou, kterou pokud poznáme, nemůžeme ji již ztratit.³⁵

To ovšem podle Parmenida většina lidí nedokáže. Většina se spokojí s mnoha míněním a po souladu nepátrají.³⁶

Oba filozofové mají společná dvě témata: absolutní řád a soulad protikladů. Právě v rámci jejich tezí o souladu v protikladech se u nich Kundera inspiroval.

Z vrcholné epochy antické filozofie si Kundera vzal vzorec od toho ve své době nejmoudřejšího člověka, protože „*Sám nic většinou netvrdí, ale poukazuje na nedostatky tvrzení ostatních.*“³⁷ Obnovené umění tázání v evropském románu se zrcadlí i v Kunderově umění románu kladení otázek a předkládání pouze několika možných odpovědí. V tom možná kdysi spatřoval své umění dialogu i Sokrates, který se snažil tázat a dovést své společníky v rozhovoru k zamyšlení.³⁸

³⁰ Srovnej BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií I: (od antiky po konec 18. století)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2004. s. 31

³¹ Tamtéž s. 32

³² Tamtéž s. 32

³³ SVOBODA, Karel. *Zlomky předsokratovských myslitelů. 2. vyd.* Praha: Československá akademie věd, 1962. *Filosofická knihovna* s. 67

³⁴ Srovnej BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií I: (od antiky po konec 18. století)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2004. s. 33

³⁵ Tamtéž s. 33

³⁶ Tamtéž s. 34

³⁷ BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií I: (od antiky po konec 18. století)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2004. s. 40

³⁸ Tamtéž s. 41

Je všeobecně známo, že vše, co o Sokratovi víme, známe z Platónových spisů. Sám Sokrates nic nenapsal. V rámci dějin filozofie se stále promýšlí, co jsou právě Sokratovy myšlenky a co ho ve svých dialozích Platón pouze nechává vyslovit.

V Platónově filozofii můžeme spatřovat jako nejdůležitější nesmrtelnou duši, která se drží dobra. Nejvyšší dobro je to, co činíme pro dobro samo, a ne pro něco jiného.³⁹ V dobru Platón také vidí ideu, která stojí nejvýše ve světě idejí. V případě, že se od ideje dobra odvrátí dostává se do těla a zde na zemi má za úkol opět se dostat do blízkého vztahu s ideou dobra.⁴⁰ Jeho nejslavnější koncept je rozdělení světa idejí a světa smyslů. Světa dokonalosti a světa pouhých stínů těchto dokonalostí.

Nejlépe bychom to mohli pochopit z jeho podobenství o jeskyni. To vypráví o jeskyni, ve které žijí od narození lidé, kteří jsou připoutáni okovy a nemohou se hýbat. Jediné, co vidí, jsou stíny na stěně jeskyně, které na ně vrhá světlo ohně za nimi. Jeden z vězňů je z pout vysvobozen, vyleze z jeskyně a je oslepen. Venku spatří právě (jsoucí) předměty. Tím si uvědomí odvozenost světa, který znal od světa idejí.⁴¹

Z tohoto konceptu zjevně vznikl pozdější dualismus těla a duše, ve kterém jsou tělo a duše od sebe oddělené. Na tento koncept navazuje například novoplatónská filozofie a křesťanská patristika.

Tělo a duše se ve vyhoceném konceptu mohou jevit jako naprosté protiklady. Zde bychom opět mohli nelézt námět hledání dalšího souladu v protikladech.

1. 3. 2. Friedrich Nietzsche

V dějinách filozofie se přemístíme až do 19. století. Friedrich Nietzsche je asi jeden z nejkontroverznějších filozofů všech dob.⁴² Ovlivnil celé dvacáté i jednadvacáté století, proto bychom se mu měli v krátkosti také věnovat.

Představíme si zde pouze jeho čtyři koncepty. Jeho základní myšlenkou bylo poznání podstaty světa jako vůle k moci (v originále *Der Wille zur Macht*). Tuto sílu bere s pozitivní konotací jako rozvíjené dominance silného člověka a přemáhání slabostí. Svět je podle jeho myšlenky věčného návratu neustále v rozporu. Tvoří ho proces vznikaní a zanikání bez počátku a bez konce.

³⁹ BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií I: (od antiky po konec 18. století)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2004. s. 45

⁴⁰ Tamtéž s. 45

⁴¹ Srovnej Platón: Ústava VII. Přeložil F. Novotný. Praha: Oikoymenh 1996. s. 514–516

⁴² Na potítku – EP97 friedrich nietzsche – smrt Boha a nadčlověk In: Youtube [online]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=D9yujv3eLiY&t=400s&ab_channel=Napot%C3%ADtku

Kdybychom se chtěli zaměřit na jeho myšlenkový konstrukt morálky, mohli bychom to nejlépe shrnout tím, že Nietzsche chtěl rozbít do té doby veškeré ustálené koncepty morálky. Vzhledem k tomu, že v jeho době tyto koncepty zastávala především morálka křesťanská, směřoval své výroky především proti ní.⁴³ Dostává se ve své kritice k základu celé křesťanské morálky a vyvolává, že „*Bůh je mrtev svým soucitem s lidmi zemřel Bůh.*“⁴⁴

Tím vzniká neustálé přehodnocování hodnot a člověk se stává tvůrcem svých hodnot ve světě, které jsou založené především na vystupňování vůle k moci. Takzvaná „Panská morálka“ je morálka, která vychází z nerovnosti lidí. Každý má dostat tolik, kolik si zaslouží, podle toho, jak moc je silnou osobou. Všechno, co má být užitečné, je zásadně užitečné pro život a pro to, co rozvíjí vůli k moci. Primárnost vidí Nietzsche ve vedení individuality. Není možný rozvoj individuality, pokud se stále má podřizovat celku.⁴⁵

S koncepty staré a nové morálky přichází i myšlenka nihilismu, která nám říká, že můžeme v nic nevěřit, odmítnout vše, popřít veškeré hodnoty, přiznat si, že náš život nemá smysl a užívat si absurdity života.⁴⁶

Poslední zde máme asi to nejznámější z konceptů filozofa s kladivem, a to jeho nechvalně známé hlásání Nadčlověka (*Der Übermensch*). Tento Nadčlověk má být vzor pro rozvoj vůle k moci na té nejvyšší úrovni, člověk, který ví o tom, že „*Bůh je mrtev*“⁴⁷ a že se řídí tzv. „Panskou morálkou“.

1. 3. 3. Filozofie a existence

Filozofie existence se dá považovat za nejrozšířenější filozofii vůbec. Je součástí dnešní doby a ovlivnila mnoho lidí. Má různé formy a různá zaměření, ale její základní body vytyčil již Søren Kierkegaard. Filozofie existence je zaměřená především na jednotlivce v konkrétní životní situaci.

Dalším společným znakem existenciální filozofie je vnímání základní skutečnosti bytí člověka jako osamělost a s ní spojenou úzkost. U Kierkegaarda nalezneme ještě náboženský prožitek, který umožňuje pochopit jeho myšlenky, ovšem

⁴³ Srovnej BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií od Kanta po pragmatismus*. Karolinum, 2020. s. 120–121

⁴⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. překlad: Otokar Fischer. Praha: Omega, 2014. s.81

⁴⁵ Srovnej z BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií od Kanta po pragmatismus*. Karolinum, 2020. s. 123–128

⁴⁶ Na potítku – EP97 friedrich nietzsche – smrt Boha a nadčlověk In: Youtube [online]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=D9yujy3eLiY&t=400s&ab_channel=Napot%C3%ADtku

⁴⁷ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. překlad: Otokar Fischer. Praha: Omega, 2014. s. 7

ten není společný pro existenciální filozofii. Co společné je jsou absurdity a paradoxy, které mají existenciální význam.⁴⁸

Existence je vždy viděna jako existence člověka. Je to způsob bytí vlastní člověku. V existenciální filozofii je člověk brán jako něco jiného než věc. Věc má substanci s vlastnostmi, které jsou pevně stanovené, proto má pevně stanovenou podstatu, ale u člověka tato pevná podstata stanovená není. Člověk se teprve musí učinit tím, čím je. Potom nelze člověka chápat, jako věc, a tedy zacházet s ním věcnými kategoriemi.

Filozofie existence je dynamická. Existence je svou podstatou spjatá s životem v čase, proto existenciální filozofie nejvíce řeší právě problémy času. I když se existenciální filozofie zaměřuje na člověka jakožto jednotlivce, nesnaží se ho nijak oddělovat od okolního světa a ostatních lidí. Vyhledává člověka vždy v konkrétní životní situaci.⁴⁹

Mezi filozofy existenciální filozofie se obvykle řadí Gabriel Marcel, Jean-Paul Sartre a někdy i Martin Heidegger.⁵⁰ Z literárních umělců bychom mohli uvést Alberta Camuse nebo Franze Kafku.

Martin Heidegger označení své filozofie za existenciální odmítá. Většinu již zmíněných témat, která jsou typická pro existenciální filozofii, se mimo jiné věnuje. Bere je v trochu jiném světle. Snaží se, aby jeho část filozofie, která je někdy označována analýzou existence byla pouhou úvodní částí k jeho další ontologii. Své největší zaměření vidí v ontologické otázce po bytí (*Dasein*).⁵¹ Hledá, jak lidské existenci vrátit její zakotvení v bytí. Poukazuje na oddělení lidského života od smrti, která je odsunuta v každodenním životě na neznámé „někdy“.⁵² Toto odsouvání vede ke každodennímu obstarávání. Člověk se stále snaží něco shánět, získávat, pracovat, a přitom zapomíná na bytí. Starost mu nedovoluje se přiblížit k úzkosti, kterou člověk pociťuje, když se dostane do stavu bytostného tázání.

Právě z jeho myšlenek, které věnuje úzkosti se Milan Kundera velmi inspiroval především v románech *Nesmrtelnost a Knize smíchu a zapomnění*. Proto pro potřeby

⁴⁸ Srovnej STÖRIG, Hansi Joachime. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. s. 448

⁴⁹ Tamtéž s. 449

⁵⁰ Tamtéž s. 450

⁵¹ STÖRIG, Hansi Joachime. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. s. 450

⁵² Srovnej HEIDEGGER, Martin a Miroslav PETŘÍČEK. *Bytí a čas. Třetí, opravené vydání*. Praha: OIKOYMENH, 2018. *Knihovna novověké tradice a současnosti*. s. 289–290

diplomové práce se budu snažit v krátkosti vysvětlit nejzákladnější Heideggerovy myšlenky, které budou později ukázány právě v literárním díle Milana Kundery.

Podle myšlenky Heideggera filozofie celé své dějiny přehlížela takzvanou „ontologickou diferencí“. To je výraz, který Heidegger používá pro zásadní rozdíl mezi vším jsoucnem a bytím.

Heidegger zkoumá lidské bytí, jako základ své nauky. Pro práci s lidským bytím si zvolil místo kategorií „existenciály“. Kategorie používá pro jsoucná (zjednodušeně věci), ale protože člověk je „jiné jsoucné“ (není, ale existuje) používá pro něj „existenciály“. Člověk je vržen do svého bytí *na světě* bez jeho vůle. Způsob bytí na zemi je neustálé obstarávání. Člověku je uloženo jeho *bytí* a on se o své bytí stará. Tím vzniká základní lidská zkušenost – úzkost. Je to úzkost, která vzniká na základě vědomí, že jde o možnost vlastního nebytí.⁵³

Smrt ovšem je součástí bytí na světě. Poznání vlastní smrtelnosti nás dostává do pozice odpovědnosti za svou existenci. Myšlenka smrtelnosti v rámci pobývání zde na zemi zavedla Heideggera k otázce časovosti, protože ta v nás vyvolává největší úzkost.⁵⁴

Ve veliké úzkosti se člověk setkává s nicotou. Nicota (*Nichts*) je absolutně odlišná od všeho jsoucího. V této nicotě zakouší člověk bytí. Pro lepší představu můžeme označit toto bytí „závojem“, který se zčásti ukazuje a zčásti ne. Je neuchopitelný, protože je nosným základem pro všechno a vším prostupuje. Je něčím, co kdyby nebylo tak by nemohlo být ani všechno jsoucné. V tomto smyslu Heidegger používá pojem bytí a odvíjí od něj celou svou filozofii.⁵⁵

1. 4. Život Milana Kundery (*1929)

„Jako by každý člověk v sobě nosil od raného mládí obraz svého možného exilu: já Francii.“⁵⁶

Jak spisovatelova sláva rostla, stáhl se Kundera do ústraní a odmítal dávat rozhovory, či poskytovat fotografie. Zastával názor, že za spisovatele by mělo mluvit pouze jeho literární dílo. V tomto kontextu si vypůjčuje jednu Kafkovu metaforu: *„Romanopisec bourá dům svého života, aby z jeho cihel vystavěl jiný dům: dům svého*

⁵³ HEIDEGGER, Martin a Miroslav PETŘÍČEK. *Bytí a čas. Třetí, opravené vydání. Praha: OIKOYMENH, 2018. Knihovna novověké tradice a současnosti. s. 457*

⁵⁴ *Tamtéž s. 458*

⁵⁵ HEIDEGGER, Martin a Miroslav PETŘÍČEK. *Bytí a čas. Třetí, opravené vydání. Praha: OIKOYMENH, 2018. Knihovna novověké tradice a současnosti. s. 459*

⁵⁶ ZKR s. 63

románu.⁵⁷ Tou oznámil všem životopiscům, že „životopisci destruuji, co romanopisec konstruoval, a rekonstruuji, co destruoval. Jejich práce je z hlediska umění ryze negativní a není s to osvítit ani smysl ani hodnotu románu.“⁵⁸ Tedy, že si nepřeje, aby o jeho životě kdokoli psal.

Přesto se do jeho biografie pustil český prozaik Jan Novák, který například pomáhal Miloši Formanovi s jeho autobiografií. Knize *KUNDERA Český život a doba*⁵⁹ věnoval čtyři roky práce a hledal v původních zdrojích.

Pochvalu v podobě lístku se vzkazem od samotného Milana Kundery s poděkováním za „velkou práci“, kterou za jeho životopis odvedl, Novák nedostal, ale francouzský autor Jean-Dominique Brierre, ano.⁶⁰

Ve svém shrnutí životopisu Milana Kundery tedy budu vycházet především z těchto dvou děl.

1. 4. 1. První etapa – Československo

Milan Kundera se narodil v Brně 1. dubna 1929 do rodiny významného klavíristy, hudebního pedagoga a pozdějšího rektora JAMU Ludvíka Kundery a učitelky Milady Kunderové.⁶¹ Svě dětství prožil proslulý spisovatel za druhé světové války, což neváhal (velmi kontroverzně) reflektovat i ve svém díle. „Přistihl jsem se nedávno při neuvěřitelném pocitu: listoval jsem knihou o Hitlerovi a nad některými fotografiemi jsem pocítil dojetí: připomněly mi totiž čas mého dětství; prožil jsem ho za války; někteří příbuzní mi zahynuli v Hitlerových koncentracích; ale co byla jejich smrt proti tomu, že mi fotografie Hitlera připomněla zaniklý čas mého života, čas, který se nevrátí?“⁶² Jako Kunderovi připomněly fotografie jeho dětství, mně jeho úvaha připomněla část z nejznámějšího díla francouzského spisovatele Marcela Prousta. Protagonista *Hledání ztraceného času* si namočí koláč zvaný medeilenka do čaje a najednou se mu vybaví celá vzpomínka na dětství.⁶³

Už od chlapeckých let se u svého otce učil hře na klavír, později studoval také hudební kompozici u Pavla Haase.⁶⁴

⁵⁷ SPS s. 34

⁵⁸ SPS s. 34

⁵⁹ NOVÁK, Jan. *KUNDERA Český život a doba*. Praha: Argo/Paseka, 2020.

⁶⁰ BRIERRE, Jean-Dominique. *Milan Kundera Život spisovatele*. Překlad: Lucie Šavlíková. Praha: Argo, 2020. s. 10

⁶¹ NOVÁK, Jan. *KUNDERA Český život a doba*. Praha: Argo/Paseka, 2020. s. 11

⁶² NLB s. 12

⁶³ PROUST, Marcel. *Hledání ztraceného času I. Svět Swannových*. Městská knihovna v Praze. 2018. s. 47. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/40/34/50/hledani_ztraceneho_casu_1.pdf

⁶⁴ NOVÁK, Jan. *KUNDERA Český život a doba*. Praha: Argo/Paseka, 2020. s. 62

Na začátku padesátých let se přesunul do Prahy. Po dvou semestrech na studia literární vědy a estetiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy⁶⁵ raději přešel na Filmovou a televizní fakultu Akademii múzických umění, kde vystudoval scenáristiku a dramaturgii.⁶⁶ Zde také řadu let vyučoval světovou literaturu. Nejprve působil jako asistent a po obhájení teoretické práce o Vladislavu Vančurovi, jako odborný asistent. Na konci roku 1962 dokonce získal i docenturu.

V jeho soukromém prostředí se pohybovalo mnoho žen, ale pouze se dvěma z nich byl ženat. Ve druhé polovině padesátých let měl velmi krátké manželství s operetní zpěvačkou Olgou Haasovou, dcerou skladatele Pavla Haase. Jeho druhou ženou se stala Věra Hrabánková (*1935), která pracovala jako hlasatelka v brněnském studiu Československé televize.

V roce 1968 se jako jeden z předních představitelů reformního proudu KSČ aktivně účastnil Pražského jara. V tomto období mu například vyšla jeho románová prvotina *Žert*,⁶⁷ která popisuje absurditu stalinistického režimu 50. let v Československu.

Zjevně proto byl po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy vyloučen z KSČ a nebylo mu povoleno cokoli publikovat. Byl vyškrtnut z československé literatury a zákaz se vztahoval i na filmové, televizní a rozhlasové adaptace jeho děl.⁶⁸

Ze svého zaměstnání na FAMU byl v roce 1972 z politických důvodů propuštěn.⁶⁹ Další tři roky žil v Československu a živily ho hlavně tantiémy⁷⁰ ze zahraničí.⁷¹ Státní bezpečnost si vedla záznamy o jeho stycích a životě ve složce zvané „Elitář“.⁷²

Když nemohl ani publikovat ani přednášet, pochopil, že ho v Československu již nic dobrého nečeká a uchýlil se ke kroku, který v té době nebyl ničím ojedinělým a přesídlil do země, jejíž literaturu a historii od mládí obdivoval.⁷³

⁶⁵ NOVÁK, Jan. KUNDERA Český život a doba. Praha: Argo/Paseka, 2020. s. 107

⁶⁶ Tamtéž s. 169

⁶⁷ Ž

⁶⁸ NOVÁK, Jan. KUNDERA Český život a doba. Praha: Argo/Paseka, 2020 s.645

⁶⁹ Tamtéž s. 645

⁷⁰ **Tantiém** = finanční odměna vyplácená ze zisku

⁷¹ NOVÁK, Jan. KUNDERA Český život a doba. Praha: Argo/Paseka, 2020. s. 649

⁷² Tamtéž s. 646

⁷³ Tamtéž s. 842

1. 4. 2. Druhá etapa – Francie

Milan Kundera se do Francie přestěhoval již v roce 1975, nejprve pobýval v Rennes, později v Paříži. V podstatě za vydání díla *Kniha smíchu a zapomnění*⁷⁴ mu bylo odebráno vládnoucí komunistickou stranou jeho československé občanství a po dvou letech získal občanství francouzské. Přijel s nálepkou českého disidenta, jíž se posléze jen těžko zbavoval.⁷⁵

Jeho odjezd z Československa byl legální, protože mu univerzita v Rennes nabídla místo profesora srovnávací literatury na dva roky. Po dvou letech mnoho československých intelektuálů podepsalo „Chartu 77“.⁷⁶ A možná v té chvíli se Milan Kundera rozhodl, že se do Československa už nevrátí.

Podle svých slov se Francie stala vlastí pro jeho knihy, a tak je následoval.⁷⁷ Ve druhé polovině osmdesátých let stylisticky přepracoval dosud publikované francouzské překlady svých česky psaných románů a dal jim definitivní podobu v tomto jazyce. Ve Francii Kundera publikuje výhradně v nakladatelství Gallimard. Česky pak vydával své knihy v torontském nakladatelství Sixty-Eight Publishers manželů Škvoreckých.

Po sametové revoluci se do Čech natrvalo nevrátil, ale Českou republiku i nadále navštěvuje.⁷⁸ Svá díla v češtině mu výhradně překládá Anna Kareninová a vydává brněnské nakladatelství Atlantis.⁷⁹

Nyní má Milan Kundera občanství, jak francouzské, tak české, které mu bylo navráčeno v roce 2019. Stal se z něj světoznámý autor, jehož díla jsou překládána do skoro všech světových jazyků. Nyní je autorovi 93 let a bydlí i se svou ženou Věrou Kunderovou ve Francii.⁸⁰

⁷⁴ KSZ

⁷⁵ BRIERRE, Jean-Dominique. *Milan Kundera Život spisovatele*. Překlad: Lucie Šavlíková. Praha: Argo, 2020. s. 9

⁷⁶ BRIERRE, Jean-Dominique. *Milan Kundera Život spisovatele*. Překlad: Lucie Šavlíková. Praha: Argo, 2020. s. 177

⁷⁷ Tamtéž str. 183

⁷⁸ ZKR s. 64

⁷⁹ KOŠNATOVÁ, Veronika. *Milana Kundera*. In: *Slovník české literatury po roce 1948 [online]*. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1265&hl=milan+kundera>

⁸⁰ NOVÁK, Jan. *KUNDERA Český život a doba*. Praha: Argo/Paseka, 2020. s. 848

2. Dílo Milana Kundery

„Román je zvláštním optickým nástrojem, který spisovatel nabízí čtenáři, aby mu umožnil objevit to, co by jinak sám v sobě nikdy neviděl. To, že čtenář najde sám v sobě to, co říká kniha, je důkazem pravdivosti té knihy.“⁸¹

Milan Kundera vstoupil do literatury jako básník do značné míry poplatný estetickým a ideologickým požadavkům 50. let. „Myslím, že verše, které Kundera psal v sedmnácti a osmnácti letech, jsou něčím jako poznanou nutností: když se někdo chce stylizovat do básníka, tak prostě nějaké básně sesmolit musí.“⁸² Ovšem po vysoké škole se „Kundera obrátí proti poezii, protože si konečně přizná, že takovým básníkem, jakým by chtěl být, nikdy nebude.“⁸³ A tak postupně vydával své povídkové soubory *Směšné lásky*.⁸⁴ Ve třech svazečcích povídek chápal lásku jako iluzi, mystifikaci a zároveň fenomén, skrze nějž se obnažují základní problémy lidské existence.

V následujících letech se věnoval dramatu. K jeho nejznámějším patří například pocta Denisu Diderotovi *Jakub a jeho pán*,⁸⁵ o kterém sám řekl, že ač je to „inspirované jedním z nejfrancouzštějších autorů nejfrancouzštějšího století, je to nejčestnější, co jsem kdy napsal.“⁸⁶

Následně asi Kundera přišel na to, „že divadlo je týmová hra, do které jako solitér moc dobře nezapadá a že se mu mnohem lépe tvoří s papírem než s lidmi.“⁸⁷ Proto odstartoval svou velkou uměleckou kariéru románové tvorby *Žertem*,⁸⁸ ve kterém tematizoval nemožnost odčinit minulost a v esejistických pasážích se věnoval moravskému folklóru.⁸⁹ Ve *Valčíku na rozloučenou*⁹⁰ vylíčil marnou snahu několika lidí uniknout svému osudu. V dalším románu *Život je jinde*⁹¹ se Kundera prostřednictvím postavy naivního básníka Jaromila vyrovnává s komunistickými ideály i s „lyrickým věkem“, tedy nevyzrálým a fanatickým mládím.

⁸¹ NDP s. 20

⁸² NOVÁK, Jan. KUNDERA Český život a doba. Praha: Argo/Paseka, 2020. s. 101

⁸³ Tamtéž s. 295

⁸⁴ SL

⁸⁵ NOVÁK, Jan. KUNDERA Český život a doba. Praha: Argo/Paseka, 2020. s. 649

⁸⁶ JJP s. 134

⁸⁷ NOVÁK, Jan. KUNDERA Český život a doba. Praha: Argo/Paseka, 2020. s. 408

⁸⁸ Ž

⁸⁹ Na potítku – EP144 milan kundera – žert In: Youtube [online]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=hY9KRAUg0Qw&ab_channel=Napot%C3%ADtku

⁹⁰ VNR

⁹¹ ŽJJ

V následující *Knize smíchu a zapomnění*⁹² autor experimentuje s formou a poznává, že francouzští čtenáři potřebují vyložit život v komunistickém Československu. Tohoto výkladu „pro začátečníky“ se jim dostane⁹³ v nejslavnějším Kunderově románu *Nesnesitelná lehkost bytí*.⁹⁴ V něm jsou již esejistické části velmi časté a děj pomalu, ale jistě, odchází do pozadí. To, že Kundera je profesionálem postmoderní románové formy,⁹⁵ předvedl ve svém (dle mého názoru) umělecky nejhodnotnější román *Nesmrtelnost*.⁹⁶

Jako další stojí za zmínku dva romány, které dosud nejsou přeloženy do Kunderova rodného jazyka: romány *La lentaur (Pomalost)*, který Květoslav Chvatík obdivuje za lehkost vyprávění,⁹⁷ a román *L'identité (Totožnost)*, který je podle Chvatíka rozpracováním Kunderovy povídky *Falešný autostop*⁹⁸ ze *Směšných lásek*.⁹⁹

Aby byl výčet Kunderovy tvorby kompletní uvedu ještě dvě poslední díla. Román *Nevědění*,¹⁰⁰ ve kterém tematizuje domov, exil a návrat. Posledním románem, který Kundera dodnes vydal je *Slavnost bezvýznamnosti*.¹⁰¹

Mimo jiné stojí za zmínku, že za své dílo získal řadu prestižních ocenění doma i v zahraničí.¹⁰²

2. 1. Kunderovy eseje a divadelní hry

„Prozradím vám velké tajemství. Odvěký trik lidstva. Vpřed – to je kamkoli.“¹⁰³

Milan Kundera je velmi významný esejista a teoretik románu. O světové literatuře vedl přednášky jak na FAMU, tak i později ve Francii. Své myšlenky týkající se evropského románu v období novověku publikoval v eseji *Zneuznané dědictví Cervantesovo*.¹⁰⁴ „Dvě velké hvězdy ozářily nebe nad románem dvacátého století: hvězda surrealismu, s jeho výzvou ke spojení snu a skutečnosti, a hvězda existencialismu.“¹⁰⁵

⁹² KSZ

⁹³ Na potítku – EP51 milan kundera In: Youtube [online]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=iIM3i9GRxho&t=2s&ab_channel=Napot%C3%ADtku Kanál uživatele Na potítku

⁹⁴ NLB

⁹⁵ Na potítku – EP53 milan kundera – nesmrtelnost In: Youtube [online]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=1A4n4ZUNy8M&t=2s&ab_channel=Napot%C3%ADtku

⁹⁶ N

⁹⁷ CHVATÍK, Květoslav. *Svět románů Milana Kundery*. Brno: Atlantis, 2008. s. 128

⁹⁸ KUNDERA, Milan. *Směšné lásky*. Brno: Atlantis, 2015. s. 67

⁹⁹ CHVATÍK, Květoslav. *Svět románů Milana Kundery*. Brno: Atlantis, 2008. s. 134

¹⁰⁰ Nv

¹⁰¹ SB

¹⁰² CHVATÍK, Květoslav. *Svět románů Milana Kundery*. Brno: Atlantis, 2008. s. 134

¹⁰³ JJP s. 123

¹⁰⁴ ZDC

¹⁰⁵ ZDC s. 69

Milan Kundera se stal především díky vlivu svého otce, velkým milovníkem hudby, a to zvláště tvorby Leoše Janáčka. Proto se hudbě věnuje i ve svých esejích. Například v eseji *Improvizace na počest Stravinského*¹⁰⁶ a k úctě svého oblíbence Janáčka nechal vydat eseje *Hledání přítomného času*¹⁰⁷ a *Liška Bystrouška, drásavá idyla*.¹⁰⁸

Své romány proto často „komponuje“ jako hudební skladby, v nichž používá polyfonní (vícehlasou) strategii vyprávění.¹⁰⁹ Rád také využívá principu variací, (obměny daného tématu), který se často uplatňuje v hudbě například v rámci své *Knihy smíchu a zapomnění*.¹¹⁰

Jak jsem již dříve psala, Kundera začínal jako básník a pokračoval jako scénárista divadelních her. Výčet jeho her je velmi malý, ale za to kvalitní. *Majitelé klíčů*¹¹¹ situovaní do období druhé světové války, *Ptákovina*,¹¹² která je založena na vtipu geometrického obrazce, který mohou pochopit jen čeští čtenáři, a v neposlední řadě dodnes inscenovaná hra napsaná na počest Denisu Diderotovi *Jakub a jeho pán*.¹¹³

Ve svých hrách pracuje hodně se scénickými poznámkami a v podstatě nedává režisérovi prostor k velké improvizaci. Svou reflexi tohoto období tvorby později shrnul v eseji *Nechovejte se tu jako doma, příteli*.¹¹⁴

O hrách se zmiňuji proto, že díky jejich psaní se prý Kundera dostal, tak trochu náhodou, k psaní povídek. Jednou, když měl dokončit svou hru, sám pro svou zábavu napsal povídku *Já, truchlivý Bůh*,¹¹⁵ která se později stala součástí jeho povídkové sbírky.

Pro eseje jsem vyhradila v diplomové práci místo z jiného důvodu. Ne každý spisovatel umí psát eseje, a ne každý romanopisec je zároveň i teoretikem románu, ale Milan Kundera ano. V každém z jeho románů nalezneme esejistické části, a právě v nich se budu snažit nalézt filozofické náměty a motivy. Při tomto hledání budu muset určitě

¹⁰⁶ HR

¹⁰⁷ MJ

¹⁰⁸ MJ

¹⁰⁹ CHVATÍK, Květoslav. *Svět románů Milana Kundery*. Brno: Atlantis, 2008. s. 52

¹¹⁰ KSZ

¹¹¹ MK

¹¹² P

¹¹³ JJP

¹¹⁴ NDP s. 48

¹¹⁵ KUNDERA, Milan. *Směšné lásky: tři melancholické anekdoty*. Praha: Československý spisovatel, 1963. *Život kolem nás. Malá řada*. Dostupné také z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:5aebce00-6800-11e5-9e57-005056827e52>

zabrousit i do jeho samostatných esejí, ve kterých se Kundera s oblibou hlásí k odkazu velkých spisovatelů, jako byli například Franz Kafka, Marcel Proust nebo Hermann Broch, ale také k velkým filozofům jako byl Friedrich Nietzsche, Edmund Husserl nebo Martin Heidegger.

2. 2. Teorie smrti autora

„Zrození čtenáře, musí být zapláceno smrtí autora.“¹¹⁶

Jak již jsem v předešlé kapitole nastínila, budeme se v krátkosti věnovat tzv. teorii smrti autora. „*Smrt autora*“ je název velmi krátké eseje, kterou napsal a publikoval v roce 1968 francouzský filozof *Roland Barthes*.¹¹⁷

Tato studie se ptá na dvě otázky: Jaký má vliv na svůj text autor po vydání svého díla? Jaký smysl má vykládat dílo pomocí autorova života?¹¹⁸

Na počátku 20. století se začala formovat literární věda. Téměř souběžně vznikly v Sovětském svazu a ve Velké Británii dvě školy, které měly jako své hlavní téma formalismus (zabývaly se formou díla). Ruské teoretiky zajímala nejvíc tzv. „literárnost“ (Co odlišuje román od běžného sdělení?). Angličané zase hledali v básních víceznačnost, ironii, nejasnosti a funkce všech těchto prvků. Oběma bylo společné, že je vůbec nezajímalo, kdo je autorem textů. „Dílocentrismus“, neboli ignorování autora, shrnuli dva američtí literární vědci W. K. Wimsatt Jr. a M. C. Beardsley ve své vlivné esejí *Intencionální klam*.¹¹⁹ Literární kritici vysvětlují, že biografické bádání je legitimní a atraktivní, že je však zapotřebí striktně je oddělit od analytického rozboru autorova díla. Oba brojí proti argumentaci „intencionalismu“, jež lze charakterizovat „kouzelnou formulí“: „*Abychom posoudili básníkův výkon, musíme vědět, co zamýšlel.*“¹²⁰

Ze studie Wimsatta a Beardsleye vyplývá, že autorův úmysl, jakožto norma pro posouzení úspěšnosti jeho literárního díla, není k dispozici a ani by ji nikdo neměl žádat.¹²¹ Velmi zjednodušeně řečeno, báseň musí fungovat i bez vysvětlení toho, kdo ji napsal. Neznamená to ovšem, že se literární historie neměla zabývat autory, nebo že by

¹¹⁶ BARTHES, Roland. *La mort de l'auteur*. In: Týž. *Le bruissement de la langue. Essais critiques IV*. Paris: Editions du Seuil, 1984. překlad Tomáš Jirsa 2006. s. 269. Dostupné z:

https://www.academia.edu/12615248/Roland_Barthes_Smrt_autora_La_mort_de_lauteur

¹¹⁷ Tamtéž s. 269.

¹¹⁸ *Na potítku – EP121 smrt autora* In: Youtube [online]. 18.04.2020 [cit.2022-03-01]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=7U_vM6w2hvU&t=3s&ab_channel=Napot%C3%ADtku

¹¹⁹ INTENCIONÁLNÍ KLAM William Kurtz Wimsatt, Monroem Cur tiseem Beardsleym, *Stati: Intencionální klam* (s M. C. Beardsleym), *Revolver Revue* 2004, č. 55, s. 151–162. Dostupné z

<https://revolverrevue.cz/rr-552004>

¹²⁰ Tamtéž s. 151–162

¹²¹ JACKO, Tomáš. *Autor a čtenář jako představy*. In: *Host sedm dní online* [online]. Dostupné z:

<http://www.h7o.cz/ukazka-autor-ctenar-predstavy/>

autor měl být podřadným tématem, ale neměli bychom míchat dohromady autorův život a jeho dílo. Tato studie je důkazem, že smrt autora byla tematizovaná hned od začátku existence samostatné literární vědy.

Metoda ignorování autora byla původně pedagogická. Začala se využívat na vysokých školách na oborech literatury, kde profesori přinesli studentům texty a všichni společně se snažili interpretovat texty bez znalosti autorova života a kontextu jeho doby a díla.

Vzhledem k tomu, že celé 19. století fungovalo na principu vykládání díla skrze autorův život, postavilo se mnoho literátů na obranu autorské intence. Někteří z nich ovšem nepopírali, že by se mělo interpretovat bez autora, ale tvrdili, že pokud existuje více interpretací, máme se z etických důvodů přiklonit nejvíce k té, která obhajuje autorův záměr.

Jak je tedy možné, že Barthesova esej je tak zásadní, když před ní už téma smrt autora bylo tolik zažité a probírané téma? To proto, že nikdo nepopíral, že autor textu existuje.

Barthes došel k závěru, že formalismus roli autora paradoxně ještě více upevnil. Autora není potřeba ignorovat, ale je potřeba ho dokonce zabít. *„Autor stále ještě převládá v učebnicích dějin literatury, biografických spisovatelů a časopiseckých rozhovorů a samotných vědomí literátů usilujících propojit prostřednictvím vlastní intimního deníku svou osobnost a dílo. Obraz literatury, který můžeme nalézt běžné kultuře je tyransky zaměřený na autora jeho osobnost, jeho historii, jeho záliby a vášně.“*¹²²

Můžeme si povšimnout, že i dnes stále o autorovi mluvíme. Dokonce i za předpokladu, že mluvíme o Milanu Kunderovi, který si pečlivě střeží své soukromí. Vždycky nezapomeneme říci, že je jedním z autorů, kteří si pečlivě střeží své soukromí a neposkytují žádná vysvětlení ke svým textům. Ovšem i tím upozorňujeme právě na autora a vyvyšujeme jej nad jeho dílo.¹²³

Barthes tvrdí, že básník není jediný autor textu, že je jen nástroj, skrz který se dostal text ke čtenáři. Můžeme to pochopit asi tak, že do textu autor zformuloval něco, co bylo směsicí nálad doby, ve které žil. Do jeho literárního výtvaru se promítají složky

¹²² BARTHES, Roland. *La mort de l'auteur*. In: Týž. *Le bruissement de la langue. Essais critiques IV*. Paris: Editions du Seuil, 1984. překlad Tomáš Jirsa 2006 s. 264 Dostupné z:

https://www.academia.edu/12615248/Roland_Barthes_Smrt_autora_La_mort_de_lauteur

¹²³ *Na potůčku – EP121 smrt autora* In: Youtube [online]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=7U_vM6w2hvU&t=3s&ab_channel=Napot%C3%ADtku

existence, které si sám autor někdy ani neuvědomuje. Pojetí autora, jako tvůrčího individua je vynálezem až protestanského individualismu a evropského osvícenství.¹²⁴

Mezi jinými kulturami existoval jen zprostředkovatel textu pro posluchače např. šaman. I ve starověké a středověké Evropě se autoři považovali pouze za služebníky literatury a texty nepodepisovali nebo se podepisovali pomocí pseudonymů. I *Bible* byla sestavená z ústně předávaných příběhů a její autoři nejsou známí.¹²⁵

Tohle se všechno změnilo s vynálezem knihtisku, protože knihtisk umožnil zakonzervovat texty v ustálené podobě. Význam literárních textů zdaleka přesahuje jednu jejich verzi zakonzervovanou knižně. Dost často se totiž texty stávají součástí kulturního dědictví národů. Dochází k tomu především díky intertextualitě (některé narativy se odráží do jiných narativů) a díky trans-mediálním postupům (přenášení textů na jiná média). Například převod psaného textu na divadelní hru, film nebo muzikál.¹²⁶

Barthes vysvětluje, že autor je „moderní postavou bezpochyby vytvořenou naší společností“.¹²⁷ Pohlíží na literární dílo především jako na text a naznačuje, že z této stránky je autor jen prázdnou kategorií. Přitom hledá oporu především v lingvistickém pojetí subjektu a v teorii řečových aktů, přičemž zdůrazňuje přednesovou povahu veškerého textu v protikladu k jeho tradičně předpokládané reprezentativní funkci.

Literární dílo, na které nahlížíme z tohoto hlediska, jako text pak ztrácí na svojí jedinečnosti (vtisknutou autorem). Mizí něco, co by se dalo nazvat transcendentální dimenzí skrývající autorovu jednoznačnou výpověď. Objevuje se prostor slov, vět a výpovědí, které již byly někdy v minulosti řečeny či napsány, vyslechnuty a přečteny. Text se tedy nově nevytváří. Je možno jej pouze kopírovat, kombinovat jeho složky a neustále vytvářet nové prvky, které se novými pouze zdají.¹²⁸

Závěrem této podkapitoly bych chtěla odpovědět na otázku, kterou si určitě mnozí z vás při čtení této části mé práce, kladli: „Jak tyto studie souvisí s Milanem

¹²⁴ BARTHES, Roland. *La mort de l'auteur*. In: Týž. *Le bruissement de la langue. Essais critiques IV*. Paris: Editions du Seuil, 1984. překlad Tomáš Jirsa 2006 s. 267 Dostupné z:

https://www.academia.edu/12615248/Roland_Barthès_Smrt_autora_La_mort_de_lauteur

¹²⁵ Tamtéž s. 264

¹²⁶ BÍLEK A. Petr Dva Barthesovy manifesty z roku 1968 str. 74 ISSN: 1212-5547 Dostupné z:

<https://is.muni.cz/el/1421/podzim2015/MED09/um/Barthes.pdf>

¹²⁷ BARTHES, Roland. *La mort de l'auteur*. In: Týž. *Le bruissement de la langue. Essais critiques IV*. Paris: Editions du Seuil, 1984. překlad Tomáš Jirsa 2006 s. 264 Dostupné z:

https://www.academia.edu/12615248/Roland_Barthès_Smrt_autora_La_mort_de_lauteur

¹²⁸ JACKO, Tomáš. *Autor a čtenář jako představy*. In: *Host sedm dní online [online]*. 17.10.2014. [cit.2022-08-15]. Dostupné z: <http://www.h7o.cz/ukazka-autor-ctenar-predstavy/>

Kunderou?“ Odkazují se tedy na úvod první kapitoly, kde jsem upozorňovala, že se Milan Kundera k eseji *Smrti autora*¹²⁹ veřejně hlásí. Také nedává žádné dodatečné vysvětlení ke svým dílům a neuznává interpretace, které vykládají jeho dílo pomocí jeho života.

Ve své eseji, *Kdo je to romanopisec*¹³⁰ se snaží Kundera (stejně jako Barthes) na díle M. Prousta *Hledání ztraceného času*¹³¹ ukázat, že „Každý čtenář, když čte je vlastním čtenářem sebe sama,¹³² a že „román je plodem alchymie, která přetváří ženu v muže, muže v ženu, bláto ve zlato, anekdotu v drama!“¹³³

2. 3. Pár slov k překladu

„Říká se: překlad je jako žena; buď věrný, nebo krásný. Neznám hloupější větu. Neboť překlad je krásný, jen když je věrný.“¹³⁴

Milan Kundera je velmi jazykově nadaný. V mládí se učil rusky, a dokonce překládal i některé ruské autory. Později se jeho oblíbenou literaturou stala francouzská a on například přeložil Apollinerovo *Pásmo* do českého jazyka.

Dalo by se tedy říci, že s překládáním měl bohaté zkušenosti. To se mu velmi hodilo v exilu. Od *Směšných lásek*¹³⁵ po *Nesnesitelnou lehkost bytí*¹³⁶ psal své prózy v češtině. Pro francouzské čtenáře měl překlad, ale zdálo se mu, že nikdo nepřeloží jeho dílo, tak dobře jako on sám. Proto v 80. letech minulého století přepracoval dosud vydané překlady svých románů a dal jim tím podobu, kterou si sám představoval.

Zvláštní postavení mezi jeho romány má *Nesmrtelnost*.¹³⁷ Tu Kundera psal již ve Francii, francouzsky a zasadil její postavy do Paříže. Aby mohl svůj román vydat i v češtině, napsal ho v podstatě ve svém rodném jazyce ještě jednou, a proto je jedinečný jak ve francouzštině, tak v češtině.

¹²⁹ BARTHES, Roland. *La mort de l'auteur*. In: Týž. *Le bruissement de la langue. Essais critiques IV*. Paris: Editions du Seuil, 1984. překlad Tomáš Jirsa 2006 s. 264 Dostupné z:

https://www.academia.edu/12615248/Roland_Barthès_Smrt_autora_La_mort_de_lauteur

¹³⁰ NDP s. 9

¹³¹ PROUST, Marcel. *Hledání ztraceného času I. Svět Swannových*. Městská knihovna v Praze. 2018. str. 47. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/40/34/50/hledani_ztraceneho_casu_l.pdf

¹³² NDP s. 20

¹³³ NDP s. 19

¹³⁴ KSG s. 62

¹³⁵ SL

¹³⁶ NLB

¹³⁷ N

Další svá díla jako *Pomalost*, *Identitu*, *Nevědění*¹³⁸ a *Slavnost bezvýznamnosti*¹³⁹ již sepsal pouze francouzsky. To by nebylo nic zvláštního, ale co zvláštní je, že jediný překlad svých knih, který dlouhá léta nedovolil byl překlad do jeho rodné češtiny.

Možná, že zkrátka nechtěl, aby si čeští čtenáři jeho další díla přečetli. Nebo si stále ještě myslel, že nikdo nedovede tak dobře přeložit jeho dílo jako on sám. Co se tedy změnilo, když díla *Nevědění* a *Slavnost bezvýznamnosti* česky vyjít mohla?

Dalo by se předpokládat, že objevil překladatelku, která byla hodna překládání jeho děl, Annu Kareninovou. Pravdou je, že Milan Kundera určitě svou dvorní překladatelku mnohokrát opravoval a rozhodně nebyla sama komu texty vracel k přepracování.

Ve svých eseích se zmiňuje o tom, že měl mnoho problémů s překlady do angličtiny i němčiny a musel hledat ta správná slova, věty a výpovědi, aby překlady svých textů opravil k obrazu svému. „*Neboť světová literatura může existovat jen za předpokladu, že existuje věrný překlad.*“¹⁴⁰

¹³⁸ *Nv*

¹³⁹ *SB*

¹⁴⁰ *KSG s. 62*

3. Směšné lásky

„Lásky jsou jako impéria: když zanikne myšlenka, na níž byly založeny, zajdou i ony.“¹⁴¹

První povídku – *Já truchlivý bůh* – napsal Kundera už v roce 1958 a s dalšími dvěma ji vydal v roce 1963. Po velkém úspěchu následoval druhý a třetí svazek deseti povídek. Autor ve své konečné verzi, která vyšla ve vydavatelství Atlantis roku 1991 ponechal povídek pouze sedm. Hlavním tématem povídek je láska, která je chápána jako iluze. Hrdinové se zaplétají do svých her a mystifikací, kterými často způsobí opak toho, co zamýšleli. Zároveň se zde objevují typická témata Kunderových děl – paměť a zapomnění, donchuánství v moderním světě nebo otázka lidské identity.

Povídky jsou psány se smyslem pro jemnou psychologickou kresbu, ironii a napětí, pohybující se mezi tragičností a směšností.

Dalo by se říci, že se *Směšné lásky*¹⁴² staly pro Kunderu odrazovým můstkem do jeho pozdější románové tvorby. Už zde si zkouší své techniky a tvoří si postavy, které později více rozpracuje ve svých románech.

3. 1. Platónovo a Kunderovo Symposion

„Může však Flajšman za to, že se do něho někdo zamiluje? Stává se tím snad za něho automaticky odpovědným?“¹⁴³

Jedna z Kunderových povídek nese název totožný s názvem jedno z Platónových dialogů – *Symposion*.

Symposion ve starověkém Řecku za časů velkého antického filozofa Platóna znamenalo něco jako pitka.¹⁴⁴ Nebyla to ovšem pitka v dnešním slova smyslu. Jednalo se o společné pití a diskutování na jedno téma. Každý si řekl, co si myslel k danému tématu a u toho se vzdával hold antickým bohům. Například se toto symposion zahajovalo obřadní modlitbou.

Název povídky tedy neodkazuje pouze na Platónovo literární dílo, ale také na samotný antický význam slova symposion. Ono konkrétní Symposion, které popisuje Platón se věnuje oslavě boha Eróta. „*Tak tedy pravím, že Erós je z bohů i nejstarší, i nejdůstojnější, a nejmocnější dárce zdatnosti a štěstí lidem zaživa i po smrti.*“¹⁴⁵ Erós byl

¹⁴¹ NLB s. 184

¹⁴² SL

¹⁴³ SL s. 111

¹⁴⁴ PLATÓN. *Platónovy spisy. Svazek II, Parmenidés. Praha: OIKOYMENH, 2003. s. 205*

¹⁴⁵ *Tamtéž* s. 169

viděn jako bůh lásky a pravé mužnosti. Skrze něho se Platón snaží hledat cestu k otázce: „Co je to láska?“

Inspirace tímto dílem je u Kunderovy povídky očividná nejen podle názvu, ale i příběhem, který nám vypráví. Stejně jako u *Symposia* Platónova tak i u Kundery nalezneme skupinu lidí v jedné místnosti, kteří popíjejí víno a postupně promlouvají na jediné téma. Tímto tématem není nic jiného než láska. „*Láska souvisí s tím, na co vy tak ustavičně myslíte, mnohem volněji, než se lidem zdá.*“¹⁴⁶

Kundera svou povídku koncipoval jako divadelní hru. Není to však scénář v pravém slova smyslu. Kundera zde vytvořil literární dílo na hraně mezi scénářem divadelní hry a povídkou. Proč? Asi pochopil, co mu na psaní scénářů nejvíce vadí. Je to slabý popis proto, jak má scéna vypadat a postavy promlouvat. Takže scénické poznámky napsal tak dlouhé až z toho vznikla povídka.

Příběh je rozdělen do pěti jednání a většina se odehrává na jedné scéně inspekčního pokoje, kde si postavy, každá po svém, vyprávějí o lásce.

I Platónovo *Symposion* se odehrává v jedné místnosti a všichni přítomní se pomocí chvalořečí na boha lásky snaží dobrat toho, co láska je. „*Já aspoň nevím, které je větší štěstí hned pro mladého člověka než dobrý milovník a pro milovníka miláček. Neboť vštěpovat lidem to, co musí vodit po celý život, má-li býti krásný, nedovede ani rod, ani vynikající postavení, ani bohatství, ani cokoli jiného tak krásně jako láska.*“¹⁴⁷

Souvislosti mezi oběma díly nalezneme hned několikrát. Touhu po tělesné lásce, kterou Platón považuje za tu nejméně ctnostnou. Dále také lásku, která klade důraz na krásu charakteru a inteligenci. „*Moudrost je věru jedna z nejkrásnějších věcí a Erós je touha po krásnu, takže Erós je nutně filosof a jakožto filosof je uprostřed mezi moudrým a nevědomým.*“¹⁴⁸ a „*Erotika není jen žádostivost těla, ale ve stejné míře i žádostivost cti.*“¹⁴⁹

Kundera ve svých dílech poměrně často využívá nadpisů jednotlivých částí svého díla k tomu, aby čtenáře navedl na to, co má čekat a co má v textu hledat. Jednu kratší pasáž pojmenoval Kundera názvem *Chvála platonické lásky*.¹⁵⁰

Tento běžně používaný výraz v průběhu lidské historie prošel dosti velkým významovým posunem.

¹⁴⁶ SL s.95

¹⁴⁷ PLATÓN. *Platónovy spisy. Svazek II, Parmenidés. Praha: OIKOYMENH, 2003. s. 168*

¹⁴⁸ *Tamtéž s. 196*

¹⁴⁹ SL s.91

¹⁵⁰ SL s.94

Platonická láska je podle dnešní definice, láska bez sexuálních prvků, tedy silný citový vztah, ve kterém ani jeden z partnerů netouží po sexuálním styku. „*Je tak zkamenělá úzkost lásky, že se s ním nemůže vůbec milovat.*“¹⁵¹

Z Platónova spisu *Symposion* ovšem můžeme vyvodit, že nepoužíval výraz láska (řecky: éros) v tomto smyslu. Dalo by se říci, že lásce přisoudil mnoho podob například sílu duše snažící se o nejmoudřejší poznání. Toto poznání mohlo být naplňováno i skrze jinou osobu. Dále se také Platón pokusil popsat lásku, která klade důraz na charakter a inteligenci člověka, nikoli na vzhled.¹⁵²

Celá Kunderova povídka v podstatě končí tímto zvláštním prohlášením: „*Měl jsem za život přece jen dost pletek se ženskýma, a to mne naučilo vážit si přátelství mezi mužem a mužem. Tento vztah nepocákaný blbstvím erotiky je ta jediná hodnota, kterou jsem poznal v životě.*“¹⁵³ Mohli bychom toto prohlášení brát jen a pouze jako chválu přátelství, ale mohli bychom zde opět hledat podobnosti s Platónovým spisem, ve kterém poslední řečník krásný Alkibiados, nemíří svou pochvalnou řeč směrem k bohu, ale k Sokratovi. Chválí tedy muž muže.

3. 2. Platónovo Symposion v Nesnesitelné lehkosti bytí

„*Bylo by dobře, Agathóne, kdyby byla moudrost něco takového, že by při vzájemném dotýkání přetékala mezi námi z plnějšího do prázdnějšího, jako voda v nádobách.*“¹⁵⁴

Ještě si dovolím doplnit, že nejenom ve *Směšných láskách*¹⁵⁵ si Kundera vzal inspiraci z Platónova *Symposia*. „*Vzpomněl si na známý mýtus z Platónova Symposia: lidé byli nejdřív hermafrodité a Bůh je rozpoltil na dvě půlky, které od té doby bloudí světem a hledají se.*“¹⁵⁶ Kundera opět dokázal to, co již bylo řečeno. Pro své čtenáře dokáže nádherně shrnout to, co u starých filozofů načerpal. „*Za dávných dob totiž nebyla naše přirozenost taková, jako je nyní, nýbrž jinačí. Za prvé bylo trojí pohlaví lidí, ne jako je nyní dvojí, mužské a ženské, nýbrž ještě k tomu bylo třetí, složené z těchto obou, z něhož nyní zbývá jen jméno, ale ono samo vymizelo, bylo totiž tehdy jedno pohlaví androgynů.*“¹⁵⁷ Takto o tom vypráví ve svém dialogu Platón, jak bůh rozetnul toto pohlaví na dvě poloviny.

¹⁵¹ SL s. 95

¹⁵² PLATÓN. *Platónovy spisy. Svazek II, Parmenidés. Praha: OIKOYMENH, 2003. s.173*

¹⁵³ SL s. 119

¹⁵⁴ PLATÓN. *Platónovy spisy. Svazek II, Parmenidés. Praha: OIKOYMENH, 2003. s. 164c*

¹⁵⁵ SL

¹⁵⁶ NLB s. 255

¹⁵⁷ PLATÓN. *Platónovy spisy. Svazek II, Parmenidés. Praha: OIKOYMENH, 2003. s. 179*

"Tedy každý z nás jest symbolon,¹⁵⁸ půlka člověka, poněvadž vznikl jeho rozříznutím, z jednoho se stali dva; a tu každý stále hledá svou polovici."¹⁵⁹

Proto nyní do závěru dám k porovnání dva citáty.

Jeden od Platóna: *"Touha a snaha po celku se jmenuje láska."*¹⁶⁰ A druhý od Kundery *„Láska je touha po ztracené půli nás samých.“*

A tímto se můžeme volně přesunout do další kapitoly a věnovat se právě již zmíněné *Nesnesitelné lehkosti bytí*.¹⁶¹

¹⁵⁸ **Symbol** – sym (dohromady) bol (hodit) – význam je skrytý

¹⁵⁹ PLATÓN. *Platónovy spisy. Svazek II, Parmenidés. Praha: OIKOYMENH, 2003. s. 181*

¹⁶⁰ *Tamtéž s. 182*

¹⁶¹ *NLB*

4. Nesnesitelná lehkost bytí

„*To, co je na životě nesnesitelné, není být, ale být svým já.*“¹⁶²

Nesnesitelná lehkost bytí je obecně u nás i v zahraničí považována za nejslavnější dílo Milana Kundery. Pokud jste ho četli, mohli jste si z něj odnést mnoho. Například příběh o lásce, nebo příběh o emigraci. O tom tento román je, ale jen na první pohled. V hlubině myšlenek se dá objevit mnoho inspirací různými filozofy.

Nejvíce viditelné jsou esejistické nedějové pasáže – tíha a lehkost, které lze také interpretovat tak, že život v diktatuře tíží, v demokracii je však nesnesitelně lehký, protože není nutné za něco trpět.

4. 1. Mýtus o věčném návratu téhož

„*To že byl život? Nuže – ještě jednou!*“¹⁶³

„*Myšlenka o věčném návratu je tajemná a Nietzsche jí uvedl ostatní filozofy do rozpaků: pomyslit, že by se jednou všechno opakovalo, jako jsme to už zažili, a že by se i to opakování ještě do nekonečna opakovalo! Co chce říci ten pomatený mýtus?*“¹⁶⁴ Takto začíná Kunderův román. Zamyšlením nad mýtem o věčném návratu téhož. Uvažuje o různých událostech z dějin Evropy ve světle této zvláštní myšlenky opakování.

Ovšem mýtus o věčném návratu téhož není původním Nietzscheho výtvozem. Patří do společností, které Nietzsche předkládá jako plnohodnotné východisko, společností „tragického období Řeků“, společností původních instinktů.

Věčný návrat téhož společnosti pomáhal zvládnout chaos a neustálou proměnu světa, aniž by si museli vybudovat představu konečného cíle, k němuž spějí, prostřednictvím lineárního vnímání času a dějin.

Podle Nietzscheho je to nejtěžší myšlenka, jak k pochopení, tak i ke způsobu života, protože žijeme v tradici, která přijala asketický ideál křesťanského způsobu myšlení a s ním i cíl směřování k poslednímu soudu. Tím nastává přijetí viny za dědičný i vlastní hřích. Podle Nietzscheho si je člověk vědom toho, co udělal podle asketického ideálu špatně a nese si svou vinu trvale.¹⁶⁵

¹⁶² N s. 201

¹⁶³ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra. překlad: Otokar Fischer. Praha: Omega, 2014. Tak pravil s. 222*

¹⁶⁴ NLB s. 11

¹⁶⁵ BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií od Kanta po pragmatismus. Karolinum, 2020. s.134*

V koloběhu opakování se vina bude stále opakovat, ale v novém už stará vina nebude. Vše proběhne, ale potom to celé začne nanovo, ale vlastně se to stále opakuje trochu jinak.

V opakování téhož Nietzsche vidí možnost začínat vztahy znovu, optimistickou vizi zbavit se minulých vin. V dnešním obecném lineárním pojetí dějin se každá vina stane nedílnou součástí budoucího vývoje, a co se stalo, nedá se nejen odestát, ale ani zrušit novým cyklem.¹⁶⁶

Má to ovšem, jako vše, i druhou stranu mince. Na tu právě poukazuje Kundera. *„Kdyby se francouzská revoluce měla věčně opakovat, francouzská historiografie by byla méně pyšná na Robespiera. Protože však mluví o něčem, co se nenavráť, krvavá léta se proměnila v pouhá slova, teorie, diskuse, stala se lehčí než peří, nenahánějí strach. Je nekonečný rozdíl mezi Robespierrem, který se vyskytl jen jednou v dějinách a Robespierrem, který by se věčně vracel usekávat Francouzům hlavy.*

Řekněme tedy, že myšlenka věčného návratu znamená jistou perspektivu, z níž se věci jeví jinak, než jak je známe: jeví se bez polehčující okolnosti své pomíjivosti. Tato polehčující okolnost nám totiž zabraňuje pronést jakýkoli odsudek. Jak je možno odsoudit něco, co pomíjí? Červánky, zániku ozařují všechno kouzlem nostalgie; i guilotinu.“¹⁶⁷

Ale Kundera tímto v úvodu s mýtem o věčném návratu neskončil.

„Člověk nikdy nemůže vědět, co má chtít, protože žije jen jeden život a nemůže ho nijak porovnávat se svými předchozími životy, ani ho opravit v následujících životech.“¹⁶⁸

Motiv kruhu a opakování se v jeho románu objevuje například v popisu toho, jak vnímá pes Karenin svůj vlastní psí život.

„Pejskův čas se neděje ve směru přímky, nepohybuje se dopředu pořád dál, od jedné věci k další. Děje se v kruhu podoben času hodinových ručiček, které také neběží bláznivě někam dopředu, ale otáčejí se dokola po ciferníku, den ze dne po stejné dráze.“¹⁶⁹

Jako lidé nedovedeme psí vnímání času pochopit. Možná bychom chtěli, ale současná společnost se nás v dnešní době snaží přesvědčit, že opakování starého není pro moderní situaci dobré. Běžet s pokrokem vpřed a stále vytvářet něco nového, to je to, co je dnes nejlepší.

¹⁶⁶ BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií od Kanta po pragmatismus*. Karolinum, 2020. s.134

¹⁶⁷ NLB s. 11

¹⁶⁸ NLB s. 16

¹⁶⁹ NLB s. 88

„My, kteří jsme byli vychováni v mytologii Starého zákona, bychom mohli říci, že idyla je obraz, který v nás zůstal jako vzpomínka na Ráj: Život v Ráji se nepodobal běhu v přímce, která nás vede do neznáma, nebyl dobrodružstvím. Pohyboval se v kruhu mezi známými věcmi. Jeho jednotvárnost nebyla nudou, nýbrž štěstím...Přesněji řečeno: člověk nebyl ještě vymrštěn na dráhu člověka. My už jsme dávno vymrštěni a letíme prázdnou časou, který se děje v přímce. Stesk po Ráji je touha člověka nebýt člověkem.“¹⁷⁰

Opravdu bylo v Ráji opakování? Je to možné, nikdo kromě Boha to nemůže vědět. Opakování je něco, co nás může udržet v chodu i když nejsme zrovna v nejlepší kondici. Konstantní rutina nás udržuje v chodu a naše rituály života nám připomínají, že každým dnem jsme schopni zvládnout vstát z postele.

„Lidský čas se neotáčí v kruhu, ale běží po přímce vpřed. To je důvod, proč člověk nemůže být šťasten, neboť štěstí je touha po opakování...v idylickém vztahu není drásavých scén, není konfliktů není vývoje.“¹⁷¹

Nebo toužíme stále opakovat naše zážitky? Naše vzpomínky? Vracíme se do své minulosti a čteme si deníky proto, abychom se alespoň v mysli vrátili do chvíle něhy a krásy. Nebo je život na přímce něčím, co nám dává prchavou naději, že na této čáře existuje bod, kde už budeme mít vše, co chceme a budeme spokojeni?

„Lidé většinou utíkají svému trápení do budoucnosti. Představují si na dráze času, za kterou jejich dnešní trápení přestane existovat.“¹⁷²

Je to tedy lidstva prokletí nebo štěstí, že nežije ve věčném návratu téhož?

Na to by nám mohl odpovědět Květoslav Chvatík: *„Možnost návratu a opakování by poznamenala lidské bytí nesnesitelnou tíhou odpovědnosti; jeho jedinečnost mu propůjčuje závratnou lehkost.“¹⁷³*

4. 2. Slabost a síla žen

„Ale právě ten slabý musí umět být silný a odejít, když ten silný je příliš slabý, než aby uměl slabému ublížit.“¹⁷⁴

Další inspiraci v myšlenkách „filozofa s kladivem“ vnímán ve vztahu Terezy a Tomáše = slabost a síla.

„Byla přitahována tou slabostí jako závratí. Byla jí přitahována, protože se sama cítila slabá. Znovu začala žárlit a znovu se jí třásly ruce. Tomáš to viděl a udělal gesto,

¹⁷⁰ NLB s. 314

¹⁷¹ NLB s. 316

¹⁷² NLB s. 178

¹⁷³ CHVATÍK, Květoslav In: NLB s. 336

¹⁷⁴ NLB s. 89

kteřé dobře znala, vzal její ruce do svých a chtěl je uklidnit svým stiskem. Vytrhla se mu. „Co je ti?“ řekl. „Nic.“ „Co chceš, abych pro tebe udělal?“ „Chci, abys byl starý. O deset let starší. O dvacet let starší!“ Chtěla tím říci: Chci, abys byl slabý. Abys byl tak slabý, jako já.“¹⁷⁵

Proč Tereza chce, aby byl Tomáš starý? Protože pak bude slabý a bude potřebovat její pomoc. Bude mít možnost se o něj starat a on už nebude mít dostatek sil pro jiné ženy. V podstatě potom už bude pouze Terezy a ta mu bude moct projevat svou lásku a on jí bude muset plně vnímat. A tak se projevuje podle Nietzscheho resentment každé ženy vůči muži.

„Příliš dlouho se v ženě skrýval otrok a tyran. Proto žena dosud není schopná přátelství, zná pouze lásku.“¹⁷⁶

Vzhledem k tomu, že podle Nietzscheho je podstatou všeho vůle k moci musí se i u slabých žen nějak projevit. Ženy jsou schopny měnit směr resentimentu¹⁷⁷ nutně vznikajícího při potlačování přirozených instinktů dravce. Proto resentment nemá samostatnou sílu, ale čerpá ji z vymezení se proti zlému, s pocitem křivdy a zatrpklosti vůči všemu, co nás svou silou převyšuje.

Jako již mnohokrát to Nietzsche dává za vinu křesťanskému asketickému ideálu. Ten je pro společnost nutností, zároveň ale tlumí životní sílu a namísto vůle k moci spojené s individuem se rodí láska k bližnímu. Tu Nietzsche spojuje obvykle s pocitem štěstí na základě pocitu určité nadřazenosti nad tím, kdo mou pomoc potřebuje a přijímá. Slabí mají nepřítel v silných, a to až na základě své i jejich pocíťované jinakosti. Toto nepřátelství slabí vnímají, jako svou vůli k moci, svou sílu.¹⁷⁸

Jako příklad se dá přesně uvést závěr příběhu Terezy a Tomáše. *„Došla tam, kam chtěla: vždycky si přece přála, aby byl starý.“¹⁷⁹*

Ve vztahu Terezy a Tomáše jsme uchváčení Terezinou postavou natolik, že máme sklon ji omlouvat a máme tendenci jí proti záletníkovi Tomášovi nadřezovat. Možná ze zakořeněných křesťanských ideálů o exkluzivitě vztahu jedné ženy a jednoho muže si na závěr příběhu ani nechceme přiznat, že by měla být Tereza tou, kdo s Tomášem celý příběh manipuloval a kdo ho nemiloval se vším takového, jaký je.

¹⁷⁵ NLB s. 87

¹⁷⁶ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra. překlad: Otokar Fischer. Praha: Omega, 2014. Tak pravil s. 51*

¹⁷⁷ **Resentiment** = Zatřpklost, ponížení či pozůstatek dřívější křivdy (ČES)

¹⁷⁸ BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií od Kanta po pragmatismus. Karolinum, 2020. s.122*

¹⁷⁹ NLB s. 330

Jenomže Kundera, jak je jeho zvykem, ve svém díle nemá jen dvě hlavní postavy. Paralelně k Tereze a Tomášovi nám představí ještě jednu manželskou dvojici, kde naopak okamžitě nabudeme dojem, že vládne žena – Marie-Claude a Franz.

„Ošklivé bylo to, co chtěla vidět ošklivé, krásné bylo, co chtěla vidět krásné. Šperky jejích přátel byly a priori krásné. A i kdyby je nakrásně shledala ošklivé, zatajila by to, protože lichocením se stalo její druhou přirozeností“¹⁸⁰ „Marie-Claude prohlásila, že Sabinin šperk je ošklivý, aby dala najevo, že si může dovolit Sabině říci, že je její šperk ošklivý. Marie-Claude využila příležitosti, aby dala Sabině (i jiným) najevo, jaký je mezi nimi dvěma skutečný poměr sil.“¹⁸¹

Franzova milenka měla být podle jeho manželky vždycky podřazenou a nikdo si nesměl myslet něco jiného. V tu chvíli vidíme sílu v ženě, která svou vůli prosazuje vůči jiné ženě. V této dvojici nespátřujeme sílu v muži, který se bojí svou milenku obhájit před demonstrací síly své manželky.

Ovšem i tentokrát se přiklání naše sympatie k tomu slabému, trochu ho omlouvá i sám vypravěč, když říká, že: *„Franz je silný, ale jeho síla se obrací jen navenek. Vůči lidem, s nimiž žije, které má rád, je slabý, Franzova slabost se jmenuje dobrota.“¹⁸²*

Potom, co odešel, od své manželky nabíráme dojem, že je Franz šťastný a snaží se bojovat za své ideály. Ovšem stejně nakonec dojde na resentment ženství a tentokrát dopadne plnou vahou.

„Mrtvý Franz konečně patří své zákonné ženě, jak jí nikdy předtím nepatřil...Ano, teprve manželův pohřeb je pro manželku její pravá svatba; dovršení životní cesty; odměna za všechno utrpení.“¹⁸³

Jak je to zvláštní, že máme tendenci přiklánět se na stranu slabých, i když nevíme, jestli jsou ve skutečnosti tak slabí, jak vypadají? A proč bereme slabost za to, co si zaslouží náš soucit více než síla?

4. 3. Hledání souladu v protikladech

„Co si tedy máme zvolit? Tíhu nebo lehkost? Tuto otázku si kladl Parmenides v šestém století před Kristem. Viděl celý svět rozdělen na dvojice protikladu: světlo – tma; jemnost – hrubost; teplo – chlad; bytí – nebytí. Jeden pól protikladu byl pro něho pozitivní (světlo, teplo, jemnost, bytí), druhý negativní. Takové dělení na pozitivní a negativní pól

¹⁸⁰ NLB s. 120

¹⁸¹ NLB s. 120

¹⁸² NLB s. 123

¹⁸³ NLB s. 295

*nám může připadat dětinsky snadné. Až najeden případ: co je pozitivní, tíha nebo lehkost? Parmenides odpověděl: lehkost je pozitivní, tíha je negativní. Měl pravdu či ne? To je otázka. Jisté je jen jedno: protiklad tíha – lehkost je nejtajemnější a nejmnohovýznamnější ze všech protikladů.*¹⁸⁴

Tak jako v případě Nietzscheho, Kundera vyloženě jmenuje dalšího filozofa, od kterého si bere svůj námět. S protiklady a jejich souladem si Kundera nehraje pouze v *Nesnesitelné lehkosti bytí*, ale například i v *Nesmrtelnosti*. Z čeho mohl Kundera vycházet, když se dochovalo po Parmenidovi jen velmi málo textů? Možná ze zlomků textů anebo z přepisů myšlenek Parmenidových žáků.

Parmenides mluví o přirozenosti a podstatě světa ve verších což je pro čtenáře velmi obtížné. Dalším úskalím jeho textů je mýtus o bohyni, která mu přednáší pravdy. „*Nikoli, ty jen rozumem rozsud' to zkoumání sporné, o němž jsem mluvila!*“¹⁸⁵

Parmenides si stanovil axiom,¹⁸⁶ že jsoucí je a od toho odvozuje veškeré své další myšlení. „*Jedna cesta, že jest a že vůbec nebytí není, druhá pak cesta, že není a že je nebytí nutné. Nelze ji nikterak poznat, neboť nejsoucí ani bys nepoznal – není to možno ani je nevyslovil, vždyť myslit a býti je totéž.*“¹⁸⁷ Negace jsoucího je nejsoucí, které ovšem nemůžeme ani myslet, protože pak bychom mu přisuzovali bytí a už by nejsoucí nebylo nejsoucí, ale jsoucí. Takto ovšem vzniká kontradikce (spor) v rámci výkladu protikladů. Protiklady se totiž mnohdy nevylučují. Černá je protikladem bílé? Negace toho, že je něco černé je přece, že něco černé není.

Paramenidés přisoudil lehkosti bytí pozitivní konotaci a tíži nebytí konotaci negativní. Ty převládají v našem myšlenkovém kolektivním dědictví dodnes. A přesto nám Kunderův vypravěč řekne, že: „*Tíže, nutnost a hodnota jsou tři pojmy vnitřně spolu spojené: jen to, co je nutné je těžké, jen to, co váží, má cenu.*“¹⁸⁸ To proto, abychom si uvědomili, že „*Duch románu je duch složitosti a věci jsou složitější, než si myslíme.*“¹⁸⁹

Jak můžeme v *Nesnesitelné lehkosti bytí* vidět, právě tomuto výkladu protikladů se Kundera věnuje a hledá v nich soulad. „*V sobotu a v neděli cítil sladkou lehkost bytí,*

¹⁸⁴ NLB s. 13-14

¹⁸⁵ Karel Svoboda, *Zlomky předsokratovských myslitelů*, ČSAV, Praha 1962, str.68 bohyně Diké – *Spravedlnost VII Parmenidés a jeho žáci s. 68*

¹⁸⁶ **Axiom** = tvrzení nebo princip, který se přijímá bez důkazů a považuje se za pravdivý (ČES)

¹⁸⁷ Karel Svoboda, *Zlomky předsokratovských myslitelů*, ČSAV, Praha 1962, VII Parmenidés a jeho žáci s. 67

¹⁸⁸ NLB s. 42

¹⁸⁹ ZDC s. 29

*jak se k němu blíží z hloubi budoucnosti. V pondělí na něho dopadla tíže, jakou dosud nepoznal.*¹⁹⁰

A tak se Kunderovský vypravěč snaží čtenáři představit možnosti toho, jak tyto pozitivní a negativní konotace vyměnit.

*„Beethoven proměnil tedy žertovnou inspiraci v závažný kvartet, vtip v metafyzickou pravdu, je to zajímavý příběh o změně lehkého v těžké (tedy podle Parmenida: o změně pozitivního v negativní). Kupodivu, taková proměna nás nepřekvapuje. Pohoršilo by nás naopak kdyby byl Beethoven proměnil závažnost svého kvartetu v lehký vtip čtyřhlasého kánonu o Dembscherově portmonce.*¹⁹¹

Ano, pohoršilo by nás to, protože jsme zvyklí na vážnost tíhy. Vždyť i *„Životní drama se dá vždycky vyjádřit metaforou tíže. Říkáme, že na člověka dopadlo nějaké břemeno. Člověk to břemeno unese nebo neunese, padá pod ním, zápasí s ním, prohrává nebo vítězí.*¹⁹²

Většina dnešních mladých lidí si myslí, že mají rádi výzvy. Jsou odhodlaně nadšení, když jim přinese život břemeno, aby s ním mohli překonávat překážky a nástrahy. Stále se mluví o tom, jak je moderní vystupovat z hranic své komfortní zóny. Jak je důležité dokázat sobě i ostatním, že nad životními dramaty vyhráváme. Není však větší výzvou překonat nesnesitelnou lehkost bytí?

¹⁹⁰ NLB s. 40

¹⁹¹ NLB s. 210

¹⁹² NLB s. 134

5. Nesmrtelnost

„Ti, o nichž se učíme ve škole, mají v sobě cosi neskutečného a nehmotného, patří za živa do vznešené galerie mrtvých.“¹⁹³

Pokud jste vášnivými čtenáři Kunderových románů jako já, tak jste si jistě všimli, že autor v románech své motivy opakuje. Ano, dalo by se s nadsázkou říci, že píše jeden román.¹⁹⁴ Motivы se přesouvají z jednoho románu do druhého a vzájemně si uvolňují větší či menší prostor. *„Kunderovo vypravěčské umění spočívá v tom, že přes totožnost témat nemáme při četbě jeho románů pocit opakování.“¹⁹⁵*

Motiv *„nesnesitelné lehkosti bytí“* Kundera nadále rozvíjí v *Nesmrtelnosti*, kde dokonce nechává promlouvat svého vypravěče o tom, že mu je líto, že svůj román takto už nemůže nazvat.¹⁹⁶

5. 1. Malá a velká Nesmrtelnost

„Pak zemřeme a zůstáváme ještě pár let s těmi, kteří nás znali, ale velice brzy nastane další změna: z mrtvých se stávají staří mrtví, nikdo si na ně už nevzpomíná a oni mizí v nicotě.“¹⁹⁷

Román *Nesmrtelnost* je prvním románem, kterým se Milan Kundera odpoutal od reflexe emigrace či života v Československu. Odehrává se v autorově novém domově, ve Francii.

Jako v *Knize smíchu a zapomnění* přestala být pro Kunderovu důležitá jednotka děje tak v *Nesmrtelnosti* je děj pouhým nástrojem, jak ukázat různé ideje a myšlenky.

Dvě nejhlavnější dějové roviny románu jsou však jasné. Jedna se odehrává v Paříži přibližně v době napsání samotného románu a vypravěč nám zde představuje postavy dvou sester Agnes a Lauru. Dvě fiktivní postavy, které si vypravěč stvořil pro svůj román.

Dokonce nám i sám sděluje, jak se zrodila jeho románová postava z gesta staré dámy, která mávala u bazénu na plavčíka.¹⁹⁸ Což je pro Kunderu velmi typické a sám to komentuje následovně: *„Chtěl jsem odejmout románu tíživý motiv pravděpodobnosti, dát mu hravost, tak, aby čtenář mohl sice před sebou vidět postavy „jako živé“, ale aby přitom*

¹⁹³ KSZ s. 139

¹⁹⁴ Na potítku – EP51 milan kundera In: Youtube [online]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=iIM3i9GRxho&t=2s&ab_channel=Napot%C3%ADtku

¹⁹⁵ CHVATÍK, Květoslav. Svět románů Milana Kundery. Brno: Atlantis, 2008. s. 125

¹⁹⁶ Srovnej CHVATÍK, Květoslav. Svět románů Milana Kundery. Brno: Atlantis, 2008. s. 164

¹⁹⁷ SB s. 26

¹⁹⁸ N s. 11

*nezapomínal, že jejich život je jen zdáním, součástí románové hry, a aby se z té hry uměl radovat.*¹⁹⁹

V rámci fiktivního příběhu sledujeme životní osudy ženy ve středním věku a členů její rodiny. V retrospektivních částech se nám ukáže otec a matka obou sester a v částech ze současné Paříže můžeme sledovat, jak žije Agnes, jak žije její manžel Paul a její dcera Brigita. Největší kontrast zde vidíme mezi sestrami Agnes je klidná přemýšlivá a nezáleží jí na vlastní kariéře. Laura se velmi ostře staví své sestře do života a snaží se o tvorbu vlastního obrazu v rámci rodiny.

Druhá dějová linie se ve dvou dílech románu věnuje jedné epizodě ze života spisovatele Johanna Wolfganga Goetha a mladé romantičky Bettiny von Arnim, která se odehrává v Německu v 19. století. Elisabeth von Arnim je v Kunderově románu i reálném životě Goethovou obdivovatelkou a snaží se s ním často setkávat. Po Goethově smrti v roce 1835 vydala knihu *Goethova korespondence s dítětem*, ve které uvedla dopisy a sonety, které jí Goethe psal. Později se našli originály a tím se zjistilo, že sonety sice Goethe psal, ale Bettině je neadresoval a spoustu dopisů Bettina přepsala. Tímto svým skutkem se zapsala do evropských dějin.

Nyní se můžeme přesunout k hlavnímu tématu celého románu, tedy k nesmrtelnosti. Zde ovšem není nesmrtelnost fyzická, ale nesmrtelnost vlastního obrazu v paměti druhých lidí.

První bychom mohli nazývat „malou“ nesmrtelností, kdy člověk po své smrti zůstane ve vzpomínkách své rodiny a svých přátel. O tento druh nesmrtelnosti se snaží postava Laury. Naopak Agnes by si přála zmizet ze vzpomínek všech lidí na zemi.

Druhá je „velká“ nesmrtelnost, v níž jde o vlastní obraz v hlavách lidí, kteří osobu za života neznali. Je to zápis vlastního obrazu do dějin lidstva. *„Obě varianty přežívají v myslích druhých lidí jsou zvláštní dimenzí světa, v němž nic nesmrtelného neexistuje.*²⁰⁰ O druhou verzi nesmrtelnosti se v Kunderově románu i v historii snažil Goethe a Bettina von Arnim.

Všem postavám se přání ohledně nesmrtelnosti vyplní kromě Agnes. Ta zemře na následky autonehody a vymizí ze vzpomínek své rodiny, kde je nahrazena sestrou Laurou.

¹⁹⁹ N s. 380

²⁰⁰ N s. 359

Ovšem v šestém díle nám autor vypráví příběh postavy, která jediná si uchovala obraz Agnes ve své paměti a prostřednictvím malíře Rubbense její obraz zůstává v jakési formě „malé“ nesmrtelnosti.

Na závěr celého románu se dozvídáme, že sám vypravěč píše román, ve kterém je zároveň jednou z postav. Všechny postavy se setkávají u bazénu a vypravěč slaví dokončení svého románu se svými přáteli. „*Stvořitel-autor se musí se svými postavami rozloučit a loučí se hrdinové se svým stvořitelem. Dalo by se říct, že mu dávají kvinde: nejlepší přítel se nikdy neobtěžoval přečíst si jeho román a další, Paul, dokonce zavrhuje romány vůbec, čte jen životopisy.*“²⁰¹

V rámci vydání v nakladatelství Atlantis nalezneme v poznámce autora toto doznání: „*V Nesmrtelnosti jsem docílil toho, čeho jsem jako romanopisec chtěl docílit. Podařilo se mi důsledněji než jinde uskutečnit určitou románovou poetiku, kterou jsem (nejdřív spontánně, pak čím dál vědoměji) sledoval už od Žertu.*“²⁰²

5. 2. Čtyři výzvy románu

„*Jedině krátkost lidského života brání spisovateli využít plně všech důsledků, které plynou z této výzvy ke svobodě.*“²⁰³

Po přečtení jeho eseje *Zneuznávané dědictví Cervantesovo*²⁰⁴ můžeme potvrdit, co autor tímto výrokem mínil. Jeho román plní všechny „výzvy románu“, které Milan Kundera v eseji vytyčil.

První je „výzva hry“, která říká, že dříve si román uměl jen hrát a nedbal na jednotu času, prostoru, na skutečnost a také na to, aby působil jako věrohodný příběh.²⁰⁵ Kundera proto logiku upozadil a některé události si v románu protiřečí a některé jsou nesmyslné.²⁰⁶

Druhý problém je „výzva snu“. Kundera ve své eseji naráží na tu část 19. století, kdy byly romány psány ve stylu realismu a nic abstraktního nebo snového se v nich neobjevovalo. Například až prózy Franze Kafky plní románovou výzvu snu.²⁰⁷ Aplikaci výzvy snu můžeme rozpoznat v části, kdy nám autor představuje, jak si na „*Onom světě*“ povídá Goethe s Hemingwayem o tom, že dnes už lidé čtou raději životopisy

²⁰¹ RICHTEROVÁ, Sylvie In: N s. 368

²⁰² N s. 379

²⁰³ ZKR s. 50

²⁰⁴ ZDC

²⁰⁵ ZDC s. 25

²⁰⁶ Na potítku – EP53 milan kindera – nesmrtelnost In: Youtube [online]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=1A4n4ZUNy8M&ab_channel=Napot%C3%ADtku

²⁰⁷ ZDC s. 25–26

romanopisců než romány a zajímají je více skandály a pomluvy než příběhy. Což je skutečnost, kterou sám Kundera kritizuje i ve svých esejích.²⁰⁸

Třetí je „výzva myšlení“, kterou bychom mohli pojmut, jako pomalé ustoupení děje a přidání esejistických částí do románu. Také jde o zařazení vypravěče do vlastního fikčního světa a uvědomění si, že v něm vypravěč figuruje jako postava, ale současně i jako stvořitel.²⁰⁹ To se nám v *Nesmrtelnosti* projevuje neustále a esejistické části jsou v podstatě důležitější než samotný děj. Mimo to nám vypravěč nepřetržitě dává najevo, že je tzv. „ve své fikčním světě i nad ním.“²¹⁰ Především je to ve chvíli, kdy hovoří se svým přítelem, který je také jednou z postav románu a vypráví mu o tom, co se v jeho románu stane. „*Strašně se už těším na šestý díl. Do románu vstoupí úplně nová postava. A na konci dílu odejde tak, jak přišla, a nezůstane po ní stopa.*“²¹¹

První tři výzvy Milan Kundera aplikoval i na svá předchozí díla především na *Nesnesitelnou lehkost bytí*. Poslední čtvrtou „výzvu času“ si však schoval až pro *Nesmrtelnost*. V té si vzal za úkol vzít velké dějinné téma, které už zpracovalo mnoho spisovatelů před ním a ukázat ho v rámci reálné události z dějin.²¹² Přitom ovšem vytvořil i fiktivní příběh s jehož postavami se můžeme ztotožnit a projektoval do nich opět ono téma nesmrtelnosti.

V rámci románu nám představuje Kundera především téma vlastního obrazu v očích druhých lidí. Nalézáme je především v souvislosti s tématem vlastní identity, nahodilosti naší tváře a naší nesmrtelnosti. Což se silně provázalo s tématem „imagologie“. Imagologové jsou podle Kundery „odborníci na to, jak obrazy tvořit a prodávat.“²¹³ Chvatík je rozpoznává, jako „manipulátory veřejného mínění“,²¹⁴ v jejichž světě „neexistuje bytí o sobě, ale obraz bytí, tisíckrát upravený, sestříhaný, zkreslený, zjednodušený do reklamního sloganu, ale zato šířený v milionech exemplářů.“²¹⁵

²⁰⁸ N s. 222–224

²⁰⁹ ZDC s.26

²¹⁰ RICHTEROVÁ, Sylvie In. N s. 373

²¹¹ N s. 247

²¹² ZDC s. 26–27

²¹³ N s. 367

²¹⁴ CHVATÍK, Květoslav. *Svět románů Milana Kundery*. Brno: Atlantis, 2008. s. 126

²¹⁵ *Tamtéž* s. 126

5. 3. Výzva myšlení

„Milovat a zaniknout, to se rýsuje od věčnosti. Vůle k lásce, to znamená k smrti mít vůli.“²¹⁶

V lichých dílech románu medituje Agnes nad nahodilostí své vlastní tváře, nad problémem své vlastní identity, a především nad vztahem člověka a jeho obrazu.²¹⁷ Právě na tato témata se společně zaměříme a ukážeme si jejich náměty v myšlenkách Martina Heideggera. Mým největším pomocným zdrojem pro tento rozbor byla studie Tomáše Kubíčka *Charakter úzkosti v románech Milana Kundery*.²¹⁸

Základní námět z Heideggerovské filozofie, který můžeme v *Nesmrtelnosti* nalézt, je časovost, individuální lidská existence a její úzkost spojená s vědomím smrtelnosti člověka.

5. 3. 1. Čas

Vypravěč v románu *Nesmrtelnost* rozvíjí čas hned na prvních stránkách při tvorbě své vlastní hlavní postavy románu Agnes. „Určitou částí své bytosti žijeme všichni mimo čas. Možná že jen ve výjimečných chvílích si uvědomujeme svůj věk a že jsme většinu času bezvěcí.“²¹⁹ Pojem „bezvěcí“ bychom mohli vyložit jako „bez vědomosti o svém věku“, tedy o svém již prožitém čase. To nás vede k problému času a žití v čase.

Heidegger ve své nejslavnější knize *Bytí a čas* pojednává o nahrazení pojmu subjekt (člověk), pojmem „*Dasein*“ = „bytí-tu“ (česky Patočkův zavedený termín „*pobyt*“).²²⁰ A tento *pobyt* zkoumá jako *bytí ve světě*. V rámci toho se zabývá i časovostí. „Je-li časovost původní smysl bytí pobytu a jde-li tomuto jsoucnu v jeho bytí o toto bytí samo, musí starost potřebovat čas, a tudíž s časem počítat.“²²¹ říká Heidegger. Přidává k tomu ještě, že „Rozvrh smyslu bytí vůbec, lze provést jen v horizontu času.“²²²

V rámci toho, že uvažujeme o čase našeho *pobytu* ve světě musíme se v tomto uvažování zákonitě dopracovat k tomu, že jednou náš čas zde na zemi skončí. „Konec bytí ve světě je smrt. Tento konec, příslušející k moci být, to znamená k existenci, omezuje, určuje každou možnou celost pobytu.“²²³

²¹⁶ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. překlad: Otokar Fischer. Praha: Omega, 2014. s. 115

²¹⁷ KUBÍČEK, Tomáš In: FOŘT, Bohumil, Jiří KUDRNÁČ a Petr KYLOUŠEK, ed. *Milan Kundera, aneb, Co zmůže literatura?: soubor statí o díle Milana Kundery*. Brno: Host, 2012. s. 123

²¹⁸ KUBÍČEK, Tomáš. *Vyprávět příběh. Naratologické kapitoly k románům Milana Kundery*. Brno: Host, 2001. s. 19

²¹⁹ N s.12

²²⁰ HEIDEGGER, Martin, Martin HEIDEGGER a Martin HEIDEGGER. *Co je metafyzika?: německo-česky. Třetí, opravené vydání*. Praha: OIKOYMENH, 2021. *Knihovna novověké tradice a současnosti*. s. 21

²²¹ HEIDEGGER, Martin a Miroslav PETŘÍČEK. *Bytí a čas. Třetí, opravené vydání*. Praha: OIKOYMENH, 2018. *Knihovna novověké tradice a současnosti*. s. 271

²²² *Tamtéž* s. 271

²²³ *Tamtéž* s. 270

5. 3. 2. Smrt

O smrti víme jako o „*nesporném zkušenostním faktu*.“²²⁴ Vnímáme ji, když se rozhlédneme kolem sebe. Vzhledem k tomu, že „*Jistotu smrti provází neurčitost jejího kdy*.“²²⁵ můžeme přemýšlet i o vlastní nesmrtelnosti. „*Smrt a nesmrtelnost jsou, jako nerozlučná dvojice milenců*.“²²⁶ Víme, že tu nebudeme navždy, a tak se snažíme, aby náš obraz zůstal v mysli druhých, takový, jaký bychom chtěli, aby byl. „*Ten, jehož tvář nám splývá s tvářemi mrtvých, je nesmrtelný už zaživa*.“²²⁷

Je to možná jedna z obran před úzkostí, která nás při pomyšlení nad vlastní smrtí zmáhá. Protože slovy Heideggera „*Bytí k smrti je bytostně úzkost*.“²²⁸

V tomto problému vidíme nejvíce hlavní postavu Agnes. Autor skrze ni studuje určitou možnost individuální existence na pozadí společenské situace. Přemýšlí o tom, jak bude vypadat „život po smrti.“ Kromě toho se setkává přímo se smrtí svého otce a v té chvíli poprvé vnímá „*ticho mlčících ptáků ve vrcholcích stromů*.“²²⁹

V těchto chvílích se Agnes setkává s Heideggerovskou *Nicotou (Nichts)*. Tuto *Nicotu* Heidegger rozvádí v souvislosti se *jsoucnem*. *Nicota* je ničím pouze tehdy, pokud bychom na něj nahlíželi, jako na jakékoli *jsoucno* (zjednodušeně věci). Pokud na něj myslíme, jako na něco nepředstavitelného a úplně jiného než známe, může se nám vyjevit jako *Bytí*.

„*Čisté bytí a čisté nic je tedy totéž. Tato Hegelova věta je plně oprávněná. Bytí a Nic patří dohromady, ale ne proto, že z hlediska Hegelova myšlení – je obojí stejné neurčité bezprostřední, nýbrž proto, že bytí samo je ve svém bytování konečné a pouze v transcendenci pobytu, který se drží vykloněn do Ničeho, se stává zřejmým*.“²³⁰

Stejně jako mnoho jiných postav z Kunderových románů se Agnes snaží poznat tajemství bytí.²³¹ V příběhu ji autor nechává dojít až na samotný konec vlastních možností.²³² Přitom se snaží čtenáři ukázat její smysl.

²²⁴ HEIDEGGER, Martin a Miroslav PETŘÍČEK. *Bytí a čas. Třetí, opravené vydání. Praha: OIKOYMENH, 2018. Knihovna novověké tradice a současnosti. s. 293*

²²⁵ *Tamtéž s. 295*

²²⁶ *N s. 57*

²²⁷ *N s. 57*

²²⁸ *N s. 302*

²²⁹ *N s. 35*

²³⁰ HEIDEGGER, Martin, Martin HEIDEGGER a Martin HEIDEGGER. *Co je metafyzika?: německo-česky. Třetí, opravené vydání. Praha: OIKOYMENH, 2021. Knihovna novověké tradice a současnosti. s. 71*

²³¹ KUBÍČEK, Tomáš. *Vyprávět příběh. Naratologické kapitoly k románům Milana Kundery. Brno: Host, 2001. s.28*

²³² *Tamtéž s. 22*

5. 3. 3. Úzkost

Ve svém hledání přichází Agnes až nakonec do své smrti.²³³ Ovšem těsně před ní prožije svou „Zvláštní, nezapomenutelnou chvíli: zapomínala já, ztrácela já, byla bez já: a v tom bylo štěstí.“²³⁴ Tento mimořádný okamžik by se dal přirovnat k „setkání s bytím jakožto s plnou Nicotou“ jak ho můžeme nalézt u Heideggera. „V úzkosti je obsaženo jisté couvnutí před, které ovšem už není útěk, nýbrž fascinovaný klid. Toto ucouvnutí před vychází od onoho Nic. Je bytováním onoho Ničeho: nicotněním.“²³⁵

Do tohoto stavu setkání s bolestným vědomím bytí²³⁶ se dostane i Tamina (jedna z hlavních postav *Knihy smíchu a zapomnění*). „Už nedoufala že doplave na druhou stranu, myslela teď jen na svou smrt a chtěla zemřít někde uprostřed vod, bez doteků, sama, jen s rybami.“²³⁷ Tento okamžik, kdy se člověk ve svém „pobytu dostane k takovému naladění, v němž je člověk postaven přímo před samo Nic.“²³⁸ Je samotná úzkost. „Tato úzkost je prostoupena zvláštním klidem.“²³⁹

V Kunderových románech od *Knihy smíchu a zapomnění* se objevuje Nicota jako prázdno v nitru člověka.²⁴⁰

Není to strach z prázdnoty, ani strach ze smrti, je to úzkost. Vkrádá se do osudů Kunderových hrdinů a rozvrací jejich svět.²⁴¹ „Neurčitost toho, před čím a o co pocítujeme úzkost, není pouhým nedostatkem určitosti, nýbrž bytostnou nemožností určitosti.“²⁴²

Úzkost se objevuje jako příčina i důsledek odmítání okolního světa.²⁴³ „Jak žít ve světě, s kterým člověk nesouhlasí, jak žít s lidmi, když člověk nepovažuje ani jejich trápení

²³³ KUBÍČEK, Tomáš. *Vyprávět příběh. Naratologické kapitoly k románům Milana Kundery*. Brno: Host, 2001. s. 25

²³⁴ N s. 267

²³⁵ HEIDEGGER, Martin, Martin HEIDEGGER a Martin HEIDEGGER. *Co je metafyzika?: německo-česky. Třetí, opravené vydání*. Praha: OIKOYMENH, 2021. *Knihovna novověké tradice a současnosti*. s. 59

²³⁶ KUBÍČEK, Tomáš. *Vyprávět příběh. Naratologické kapitoly k románům Milana Kundery*. Brno: Host, 2001. s. 28

²³⁷ KSZ s. 201

²³⁸ HEIDEGGER, Martin, Martin HEIDEGGER a Martin HEIDEGGER. *Co je metafyzika?: německo-česky. Třetí, opravené vydání*. Praha: OIKOYMENH, 2021. *Knihovna novověké tradice a současnosti*. s. 55

²³⁹ Tamtéž s. 71

²⁴⁰ KUBÍČEK, Tomáš. *Vyprávět příběh. Naratologické kapitoly k románům Milana Kundery*. Brno: Host, 2001. s. 124

²⁴¹ Tamtéž s. 24

²⁴² HEIDEGGER, Martin, Martin HEIDEGGER a Martin HEIDEGGER. *Co je metafyzika?: německo-česky. Třetí, opravené vydání*. Praha: OIKOYMENH, 2021. *Knihovna novověké tradice a současnosti*. s. 55

²⁴³ KUBÍČEK, Tomáš. *Vyprávět příběh. Naratologické kapitoly k románům Milana Kundery*. Brno: Host, 2001. s. 24

ani jejich radosti za své? Když ví, že k nim nepatří?“²⁴⁴ Právě to se snaží Agnes před svou smrtí vyřešit, a když už se jí to skoro podaří, čeká ji skutečné a konečné setkání se smrtí.

„Do kláštera odcházeli kdysi lidé, kteří nesouhlasili se světem a nebrali jeho trápení ani radosti za své. Ale naše století odmítá přiznat lidem právo nesouhlasit se světem. Není už místa odvráceného od světa a od lidí.“²⁴⁵

5. 4. Být svým vlastním obrazem

„A co když po nás zůstane právě jen to, co nemá žádný význam?“²⁴⁶

Poslední část bych chtěla věnovat mým komentářům k jednomu z velkých témat románu *Nesmrtelnost*. Agnes ho přivádí do svého myšlení jako nahodilost tváře a soulad své tváře se svou identitou. „Výrobní číslo lidského exempláře je tvář, to nahodilé a neopakovatelné seskupení rysů. Nezračí se v ní ani povaha, ani duše, ani to, čemu říkáme Já.“²⁴⁷ S touto tváří je třeba se jako člověk ztotožnit. Pro Agnes bylo velmi těžké uvěřit, že její odraz v zrcadle je skutečně ona.

„V našem světě, kde je den ze dne více tváří, které jsou si čím dál podobnější, to má člověk těžké, když se chce utvrdit v originalnosti svého já a přesvědčit sám sebe o jeho neopakovatelné jedinečnosti.“²⁴⁸

Proto se lidé snaží o poznání toho, že „Člověk není než svůj obraz“²⁴⁹ v mysli druhých lidí. Zároveň, ale ve svém nitru pocítují, že „Člověk není nikdy svým obrazem,“²⁵⁰ v mysli druhých lidí. Obraz, který vytváříme naším pobytem ve světě, je jiný pro nás samé, pro lidi, kteří nás znají a pro lidi, kteří nás znají pouze zprostředkovaně. Proto se snažíme o svůj obraz starat. „Copak je láska myslitelná bez toho, že úzkostně sledujeme náš obraz v mysli milovaného? Ve chvíli, kdy se už nezajímáme, jak nás vidí ten, koho milujeme, znamená to, že ho už nemilujeme.“²⁵¹

A tak naším nejtěžším úkolem života stále zůstává starý řecký výrok napsaný v chrámu: „Poznej sám sebe.“ (*gnóthi seauton*).²⁵² Kundera nás ovšem varuje, že „Stačí odejít na krátký okamžik sám ze sebe a člověk se dotkne pole smrti.“²⁵³ V čemž navazuje na Heideggera, jak jsme si ukázali v předchozích podkapitolách. „Bytí k této možnosti

²⁴⁴ N s. 266

²⁴⁵ N s. 267

²⁴⁶ ZKR s. 33

²⁴⁷ N s. 20

²⁴⁸ N s. 108

²⁴⁹ N s. 135

²⁵⁰ N s. 325

²⁵¹ N s. 135

²⁵² STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. s. 114

²⁵³ HR s. 48

*umožňuje pobytu porozumět, že jej čeká jako nejzazší možnost existence možnost vzdát se sebe samé.*²⁵⁴

²⁵⁴ HEIDEGGER, Martin a Miroslav PETŘÍČEK. *Bytí a čas. Třetí, opravené vydání. Praha: OIKOYMENH, 2018. Knihovna novověké tradice a současnosti s. 300*

6. Nevědění

„Kdo neumí nevědět, otázky neklade.“²⁵⁵

O každém z Kunderových románů můžeme nalézt nějakou zajímavost. U tohoto bychom mohli uvést zajímavost jeho vydání. Román *Nevědění* vyšel poprvé ve Španělsku v roce 2000. Až teprve v roce 2003 ve Francii a po dalších osmnácti letech v České republice.²⁵⁶

Do češtiny byl přeložen Annou Kareninovou a ona sama o něm ve své poznámce říká, že je „o ztrátě domova, o stesku a nenávratu.“²⁵⁷

Hlavní téma románu je emigrace. Ukázka, jak může vypadat život člověka, který opustil svůj domov, svou vlast, aby našel domov v cizině.

Dvě hlavní postavy jsou exulanti z Československa, kteří se vrací do své země po sametové revoluci.²⁵⁸

Zjišťují, že země, do které se navrátili již po dvaceti letech nevypadá tak, jak vypadala, když jí opouštěli. „*Dvacet let nehybnosti, přizpůsobivosti lži, přetvářky a vzdoru znamenalo jejich blízké jinou zkušeností, než jakou udělali ve světě oni, i když i tyto zkušenosti byly většinou draze vykoupeny. Avšak na jejich poznatky, na jejich těžkosti a obtíže na jejich příběhy nebyl doma nikdo zvědav. Setkávali se s nezájmem, závistí či dokonce s nepřátelskou záští.*“²⁵⁹

Jak má již Milan Kundera ve zvyku ukazuje nám toto velké téma ztráty domova a velkého návratu ještě na pozadí slavných světových hrdinů. Tentokrát si zvolil jednu z hlavních postav starého řeckého mýtu.

Odysseus odplouvá z Ithaky, aby se do ní po všech dobrodružstvích opět navrátil. Ovšem nepoznává ho už ani jeho manželka.

Tomáš Kubíček ve svém příspěvku z konference velmi pěkně shrnul tuto dějovou linii románu. „*Prostřednictvím Odysseova mýtu je tento příběh položen do samotného základu evropské existenciální zkušenosti a ukazuje na nejenom časovou hloubku, v níž leží neporozumění tomu druhému. Jako by toto neporozumění bylo*

²⁵⁵ RICHTEROVÁ, Sylvie In: Nv s. 144

²⁵⁶ VALDEN, Milan. Milana Kundera. In: *Iliteratura* [online]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/20137-kundera-milan>

²⁵⁷ Anna Kareninová In: Nv s. 132

²⁵⁸ KOŠNATOVÁ, Veronika. Milana Kundera. In: *Slovník české literatury po roce 1948* [online]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1265&hl=milan+kundera>

²⁵⁹ CHVATÍK, Květoslav. *Svět románů Milana Kundery*. Brno: Atlantis, 2008. s. 143

*tragickým rozměrem údělu, který je – jako součást genetické informace – obsažen v lidském osudu.*²⁶⁰

Dialogy i esejistické části jsou věnovány otázkám domova, návratu do domova a také podnětům, které vedly k zásadním rozhodnutím v životě.

I přes dvě dějové linie, retrospektivní pasáže a úvahy, působí dílo na čtenáře dojmem komplexnosti, které můžeme znát například z Kunderovy románové prvotiny *Žert*.²⁶¹ Věnuje se především tomu, co může prožít za svého života každý člověk. A to je problematika odchodu z domova, návrat domů, hledání nového domova. Dále rozvíjí roli vědění a nevědění v okamžicích životní volby.²⁶² Také se zamýšlí nad kořeny Evropské civilizace, které se velmi proměnily. *„Kategorie poznání a nevědomí, času a dějin, paměti a zapomnění, lehkosti a pomalosti, lásky a soucitu.*²⁶³

Celý román působí velmi nostalgicky a neustále nám připomíná jedno z témat *Nesnesitelné lehkosti bytí* „věčný návrat téhož“.

Dále se snaží čtenáři představit poznání *„zkušenosti, že ten, kdo polovinu svého dospělého věku prožil v zemi, která se mu stala novým domovem má domovy dva – nebo nemá domov žádný, neboť jeho domovem je touha a stesk po ztracené jednoznačnosti věcí.*²⁶⁴

6. 1. Nevědění o svém nevědění

*„K čemu jsou otázky bez odpovědí?“*²⁶⁵

Vzhledem k tomu, že tématu „Mýtus o věčném návratu téhož“ jsme si vysvětlili v kapitole o románu *Nesnesitelná lehkost bytí* nebudeme se mu v této kapitole již věnovat.

Zabývat se zde budeme nejznámějším Sokratovým výrokem *„Vím, že nic nevím.*²⁶⁶ Pokusíme se jen v krátkosti zamyslet nad věděním, nevěděním a kouzlem tázání.

Podle Sylvie Richterové *„proti sokratovskému „vím, že nevím“ staví autor samozřejmé a zároveň převratné „nevím, co nevím“*²⁶⁷ Tento zdánlivý detail je velmi

²⁶⁰ KUBÍČEK, Tomáš In: FOŘT, Bohumil, Jiří KUDRNÁČ a Petr KYLOUŠEK, ed. Milan Kundera, aneb, Co zmůže literatura?: soubor statí o díle Milana Kundery. Brno: Host, 2012. s. 117

²⁶¹ Ž

²⁶² Srovnej CHVATÍK, Květoslav. Svět románů Milana Kundery. Brno: Atlantis, 2008. s. 141

²⁶³ CHVATÍK, Květoslav. Svět románů Milana Kundery. Brno: Atlantis, 2008. s. 142

²⁶⁴ Tamtéž s. 145

²⁶⁵ Nv s. 17

²⁶⁶ STÖRIG, Hans Joachim. Malé dějiny filozofie. Praha: Zvon, 1991. s. 114

²⁶⁷ RICHTEROVÁ, Sylvie In: Nv s. 134

pozoruhodný. Sokrates byl podle toho co o něm víme nejmoudřejším z lidí proto, že věděl o nevědění. Znal mnoho věcí, ale stále přemýšlel a snažil se vědět více. Také se snažil do stavu „vědění o svém nevědění“ dostat i své partnery v dialogu.

Pomocí otázek vyvracel svým partnerův v dialogu jejich tvrzení a snažil se je dovést tam, kde jsou otázky důležitější než odpovědi. Mnohdy se říká, že se snažil pomáhat při rození myšlenek druhým lidem, jako jeho matka pomáhala ženám rodit děti.²⁶⁸ Kundera nás pomocí odpovědí snaží dovést tam, kde si začneme klást otázky. „*Tázat se, klást otázky, ptát se nebo neptat se je stěžejní a všudypřítomný motiv románu.*“²⁶⁹ Snaží se nám tímto románem ukázat naše „nevědění o našem nevědění“, abychom si uvědomili, že nevíme, co nevíme, a snažili se klást, co nejvíce otázek a dostali se zpět k našemu „vědění o svém nevědění“.

Jako hlavní příklad se v románu objevilo téma „*věk nevědění*“.²⁷⁰ Má to být chvíle (nejen) našeho mládí, kdy si myslíme, že už jsme dospělí, ale ještě nemáme dost zkušeností abychom skutečně dospělí byli. „*Právě v tom věku se člověk žení nebo vdává, má první dítě, volí si povolání. A pak jednoho dne ví a chápe hodně věcí, ale je pozdě, neboť celý život se rozhodl v době, kdy nevěděl nic.*“²⁷¹

Tato doba je charakteristická tím, že když ji žijeme, neuvědomujeme si, že jednou se budeme dívat do své minulosti a budeme už vědět, co jsme tehdy nevěděli. Budeme moct jen počítat, co lze napravit a co byla naše „*Nenapravitelná chyba, které se člověk dopustí ve věku nevědění.*“²⁷² Proto toto období života nemusí být pouze v mládí. „*Nevíme-li, k jaké budoucnosti nás přítomnost vede, jak bychom mohli říct, že tato přítomnost je dobrá nebo špatná, že si zaslouží náš souhlas, naši nedůvěru či naši zášť?*“²⁷³

6. 2. Vědění o významu slov

Z románů Milana Kundery pociťuji, jak moc miluje český jazyk, a proto se ve svých esejistických částech románu věnuje i etymologickým rozborům některých českých slov. Například v *Knize smíchu a zapomnění* rozebírá smutek a lítost. „*Lítost je české slovo nepřeložitelné do jiných jazyků. Označuje pocit nesmírný jak roztažená harmonika, pocit, který je syntézou mnoha jiných pocitů: smutku, soucitu, sebevýčitek i*

²⁶⁸ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. s. 113

²⁶⁹ RICHTEROVÁ, Sylvie In: *Nv* s. 136

²⁷⁰ *Nv* s. 106

²⁷¹ *Nv* s. 106

²⁷² *Nv* s. 106

²⁷³ *Nv* s. 94

stesku.²⁷⁴ a v *Nevědění* stesk. Podle něj česká milostná věta, která je nejdojemnější zní: „stýská se mi po tobě: cítím po tobě stesk; nemůžu snést bolest z tvé nepřítomnosti.“²⁷⁵ K tomu dodává: „V tomto etymologickém světle se nostalgie jeví jako utrpení z nevědění. Jsi daleko a já nevím co s tebou je.“²⁷⁶ Toto nostalgické utrpení z nevědění prostupuje celým románem.

Stejně jako se celý román věnuje návratu i my se navrátíme na konci tohoto zamyšlení k otázce, kterou jsme tuto podkapitolu začínali. Odpoví nám na ni paní Sylvie Richterová, která napsala k románu *Nevědění* vydaném v Atlantisu doslov.

„A k čemu jsou otázky bez odpovědí? Snad přece k tomu, aby byly položeny, když jen ten, kdo se ptá, může najít: *Odyssea, bližního, sebe, domov, odpověď*. Především však jistotu, že nikdy nevíme, co nevíme.“²⁷⁷

²⁷⁴ KSZ s. 133

²⁷⁵ Nv s. 11

²⁷⁶ Nv s. 11

²⁷⁷ RICHTEROVÁ, Sylvie In: Nv s. 150

Závěr

„Lidská existence je totiž člověkem nepřetržitě zapomínána, takže objevy romanopisců, ať jakkoli staré, nás nikdy nepřestanou udivovat.“²⁷⁸

V mé diplomové práci jsme si představili mnoho děl významného autora světového měřítko Milana Kundery. Snažila jsem se vám neosvětlovat jen jeho literární kvality. Těm se mohou více věnovat spíše čistě literární práce. Zaměřila jsem se na konkrétní prvky inspirované představiteli filozofie. Snažila jsem se poukázat na to, jaká myšlenka se asi mohla stát východiskem pro konkrétní pasáže v Kunderových textech.

Záměrně jsem vynechala ve své diplomové práci všechny Kunderovy básně. Nalezlo by se jistě mezi nimi i pár povedených, ale měla jsem několik důvodů je zcela vynechat.

Za prvé je sám Kundera odsoudil a byl by rád, kdyby je nikdo nečetl. Za druhé je většina jeho poezie psaná v duchu socialistického realismu, a tudíž je zde cítit větší důraz na podporu socialismu než na estetický dojem. Za třetí jsem z četby Kunderových básní vyvodila závěr, že pro mnou zvolené téma diplomové práce se nehodí.

Dále jsem se rozhodla více nerozebírat Kunderovy divadelní hry. Věnovala jsem jim krátkou část v podkapitole 2.1. *Kunderovy eseje a divadelní hry*.

Stejně tak jsem se rozhodla již se více nezaměřovat na eseje. Kunderovy eseje mi posloužily spíše jako podklad pro některé myšlenky a výklady jeho románů, které jsem si pro rozbor vybrala.

Vzhledem k tomu, že za svůj život Milan Kundera dosud nechal vydat česky pouze osm svých románů, věnovala jsem se svému výběru pouze mezi nimi.

Jako uvedení do mé interpretace Kunderových literárních děl, jsem nejprve sáhla po povídkovém souboru *Směšné lásky*,²⁷⁹ který Kundera po své úpravě chápe, jako románový celek.²⁸⁰

Stěžejní část své diplomové práce jsem věnovala rozboru nejslavnějšího Kunderova románu *Nesnesitelná lehkost bytí*.²⁸¹ Dále jsem se snažila objevit záblesky filozofických myšlenek z díla Martina Heideggera v Kunderově postmodernímu románu *Nesmrtelnost*.²⁸²

²⁷⁸ SPS s.18

²⁷⁹ SL

²⁸⁰ SL s. 226

²⁸¹ NLB

²⁸² N

Jako poslední jsem se v krátkosti zamyslela nad „věkem nevědění“ z Kunderova románu *Nevědění*.²⁸³

Záměrně jsem vynechala existenciální náměty inspirované v dílech Jeana-Paula Sartra, protože ty již byly zpracovány v diplomové práci *Existenciální motivy v prozaické tvorbě Milana Kundery* autorkou Mgr. Magdalénou Andrlou.²⁸⁴

Závěrem bych jen chtěla podotknout, že na spisovateli Milanu Kunderovi nejvíce oceňuji jeho práci s velkými tématy, které dokáže velmi nevšedně tématizovat, rozvíjet a svým čtenářům vyprávět.

„Psát jinak to znamená překračovat hranice pravděpodobného. Ne, proto, abychom unikli skutečnému světu (na způsob romantiků), ale abychom ho tak lépe postihli. Protože postihnout skutečný svět, to patří k definici románu; ale jak postihnout skutečnost a zároveň se oddávat mámivé hře fantazie?“²⁸⁵

²⁸³ Nv

²⁸⁴ ANDERLOVÁ, Magdaléna. *Existenciální motivy v prozaické tvorbě Milana Kundery*. Brno, 2019. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka a literatury, 4. 6. 2019 Dostupné z: https://is.muni.cz/th/ulze6/FINAL_Existencialni_motivy_v_dilech_Milana_Kundery.pdf

²⁸⁵ KSG s. 31

Seznam použité literatury

Primární literatura

- KUNDERA, Milan. *Jakub a jeho pán pocta Denisi Diderotovi o třech jednáních*. Brno: Atlantis, 2007. ISBN 978-80-7108-283-5
- KUNDERA, Milan. *Kastrující stín svatého Garty*. Brno: Atlantis, 2006. ISBN 80-7108-274-0
- KUNDERA, Milan. *Knih smíchu a zapomnění*. Brno: Atlantis, 2017. ISBN 978-80-7108-367-2
- KUNDERA, Milan. *Majitelé klíčů*. Praha: Orbis, 1962. ISBN 11-122-62
- KUNDERA, Milan. *Můj Janáček*. Brno: Atlantis, 2004. ISBN 80-7108-256-2
- KUNDERA, Milan. *Nechovejte se tu jako doma, přáteli*. Brno: Atlantis, 2006. ISBN 279-8
- KUNDERA, Milan. *Nesmrtelnost*. Brno: Atlantis, 2016. ISBN 978-80-7108-362-7
- KUNDERA, Milan. *Nesnesitelná lehkost bytí*. Brno: Atlantis, 2015. ISBN 978-80-7108-351-1
- KUNDERA, Milan. *Nevědění*. Překlad: Anna Kareninová. Brno: Atlantis, 2021. ISBN 978-80-7108-377-1
- KUNDERA, Milan. *O hudbě a románu*. Brno: Atlantis, 2014. ISBN 978-80-7108-349-8
- KUNDERA, Milan. *Ptákovina*. Brno: Atlantis, 2015. ISBN 978-80-7108-353-5
- KUNDERA, Milan. *Slavnost bezvýznamnosti*. překlad: Anna Kareninová. Brno: Atlantis, 2020. ISBN 978-80-7108-375-7
- KUNDERA, Milan. *Směšné lásky*. Brno: Atlantis, 2015. ISBN 978-80-7108-352-8
- KUNDERA, Milan. *Slova, pojmy, situace*. Brno: Atlantis, 2014. ISBN 978-80-7108-344-3
- KUNDERA, Milan. *Valčík na rozloučenou*. Brno: Atlantis, 2008. ISBN 978-80-7108-296-5
- KUNDERA, Milan. *Zahradou těch, které mám rád*. Brno: Atlantis, 2014. ISBN 978-80-7108-346-7
- KUNDERA, Milan. *Zneuznávané dědictví Cervantesovo*. Brno: Atlantis, 2005. ISBN 978-80-7108-258-3
- KUNDERA, Milan. *Život je jinde*. Brno: Atlantis, 2016. ISBN 978-80-7108-361-0
- KUNDERA, Milan. *Žert*. Brno: Atlantis, 2016. ISBN 978-80-7108-359-7

Sekundární literatura

BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií I: (od antiky po konec 18. století)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-164-8.

BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií od Kanta po pragmatismus*. Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4384-7

BRIERRE, Jean-Dominique. *Milan Kundera Život spisovatele*. Překlad: Lucie Šavlíková. Praha: Argo, 2020. ISBN 978-80-257-3327-1

FOŘT, Bohumil, Jiří KUDRNÁČ a Petr KYLOUŠEK, ed. *Milan Kundera, aneb, Co zmůže literatura?: soubor statí o díle Milana Kundery*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-380-7.

HANZLÍK, František. *Tajné služby na cestě KSČ k moci 1945-1948: únor 1948 - výsledek nerovného zápasu*. Praha: Academia, 2021. 1938-1953. ISBN 978-80-200-3125-9.

HEIDEGGER, Martin a Miroslav PETŘÍČEK. *Bytí a čas*. Třetí, opravené vydání. Praha: OIKOYMENH, 2018. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-244-8.

HEIDEGGER, Martin, Martin HEIDEGGER a Martin HEIDEGGER. *Co je metafyzika?: německo-česky*. Třetí, opravené vydání. Praha: OIKOYMENH, 2021. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-339-1.

HODROVÁ, Daniela. *--na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001. ISBN 80-7215-140-1.

CHVATÍK, Květoslav. *Svět románů Milana Kundery*. Brno: Atlantis, 2008. ISBN 80-7108-297-2

JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1527-3.

KUBÍČEK, Tomáš. *Vyprávět příběh. Naratologické kapitoly k románům Milana Kundery*. Brno: Host, 2001. ISBN 80-7294-043-0

NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. překlad: Otokar Fischer. Praha: Omega, 2014. ISBN 978-80-7390-097-7

NOVÁK, Jan. *KUNDERA Český život a doba*. Praha: Argo/Paseka, 2020. ISBN 978-80-257-3215-1 (Argo)/ ISBN 978-80-7637-131-6 (Paseka)

PLATÓN. *Platónovy spisy*. Svazek II, Parmenidés. Praha: OIKOYMENH, 2003. ISBN 80-7298-063-7.

PLATÓN. *Ústava VII*. Praha: OIKOYMENH, 1996. ISBN 80-86005-28-3

STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-041-9.

SVOBODA, Karel. *Zlomky předsokratovských myslitelů*. 2. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1962. Filosofická knihovna.

SCHMIEDTOVÁ, Věra. *Malý slovník reálií komunistické totality*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-192-7.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: LEDA spol. s.r.o., 2015. ISBN 978-80-7335-393-3

VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984.

Internetové zdroje

ANDERLOVÁ, Magdaléna. *Existenciální motivy v prozaické tvorbě Milana Kundery*. Brno, 2019. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka a literatury, 4. 6. 2019 Dostupné z:
https://is.muni.cz/th/ulze6/FINAL_Existencialni_motivy_v_dilech_Milana_Kundery.pdf

BARTHES, Roland. *La mort de l'auteur*. In: Týž. *Le bruissement de la langue. Essais critiques IV*. Paris: Editions du Seuil, 1984. překlad Tomáš Jirsa 2006. Dostupné z:
https://www.academia.edu/12615248/Roland_Barthès_Smrt_aura_La_mort_de_l_auteur

JACKO, Tomáš. *Autor a čtenář jako představy*. In: *Host sedm dní online [online]*. 17.10.2014. [cit.2022-08-15]. Dostupné z: <http://www.h7o.cz/ukazka-autor-ctenar-predstavy/>

Na potítku – EP97 friedrich nietzsche – smrt Boha a nadčlověk In: *Youtube [online]*. 10.10.2019 [cit.2022-11-29]. Dostupné z:
https://www.youtube.com/watch?v=D9yujy3eLiY&t=1858s&ab_channel=Napot%C3%ADtku Kanál uživatele Na potítku

Na potítku – EP51 milan kundera In: *Youtube [online]*. 15.01.2018 [cit.2022-03-01]. Dostupné z:
https://www.youtube.com/watch?v=iLM3i9GRxho&t=2s&ab_channel=Napot%C3%ADtku Kanál uživatele Na potítku

Na potítku – EP53 milan kundera – nesmrtelnost In: Youtube [online]. 20.02.2018 [cit.2022-03-01]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=1A4n4ZUNy8M&t=2s&ab_channel=Napot%C3%A4Dtku Kanál uživatele Na potítku

Na potítku – EP121 smrt autora In: Youtube [online]. 18.04.2020 [cit.2022-03-01]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=7U_vM6w2hvU&t=3s&ab_channel=Napot%C3%ADtku Kanál uživatele Na potítku

Na potítku – EP144 milan kundera – žert In: Youtube [online]. 23.01.2021 [cit.2022-03-01]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=hY9KRAUg0Qw&ab_channel=Napot%C3%ADtku Kanál uživatele Na potítku

PIORECKÝ, Karel. Jaroslav Seifert. In: *Slovník české literatury po roce 1948* [online]. 17.1. 2007 [cit.2022-12-01]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1114&hl=seifert>

PROUST, Marcel. *Hledání ztraceného času I. Svět Swannových*. [online]. Praha: Městská knihovna v Praze. 2018. ISBN 978-80-7587-959-2 [cit. 2022-08-15]. Dostupné z:

https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/40/34/50/hledani_ztraceneho_casu_l.pdf

KOŠNATOVÁ, Veronika. Milana Kundera. In: *Slovník české literatury po roce 1948* [online]. 2019 [cit.2022-05-24]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1265&hl=milan+kundera>

KUNDERA, Milan. *Směšné lásky: tři melancholické anekdoty*. Praha: Československý spisovatel, 1963. Život kolem nás. Malá řada. Dostupné také z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:5aebce00-6800-11e5-9e57-005056827e52>

VALDEN, Milan. *Milana Kundera*. In: *Iliteratura* [online]. 2006 [cit.2022-12-12]

Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/20137-kundera-milan>

Abstrakt

Tato filozoficko-literární diplomová práce s názvem „*Filozofické náměty z vybraných literárních děl Milana Kundery*“ se v první části věnuje literárnímu, historickému a filozofickému kontextu. Následně pojednává o životě a díle spisovatele Milana Kundery. V druhé části se zaměřuje na čtyři prozaická díla Milana Kundery, konkrétně na *Směšné lásky*, *Nesnesitelnou lehkost bytí*, *Nesmrtelnost* a *Nevědění*. Snaží se v nich upozornit na myšlenky různých filozofů, které literární dílo spisovatele Milana Kunderu ovlivnily. Porovnává texty významných filozofů s texty Milana Kundery. Ukazuje velká témata lidského života, jak je zpracovává spisovatel Milan Kundera. Práce obsahuje názory mnoha literárních vědců i názory autorky. Může být přínosem především těm čtenářům, kteří se chtějí ponořit do hloubky myšlenek obsažených v literárních dílech Milana Kundery.

This philosophical-literary diploma thesis entitled "*Philosophical Topics from Selected Literary Works of Milan Kundera*" deals in the first part with the literary, historical and philosophical context. It then discusses the life and work of the writer Milan Kundera. The second part focuses on four prose works by Milan Kundera, namely on *Laughable Loves*, *The Unbearable Lightness of Being*, *Immortality* and *Ignorance*. In these works, the author aims to draw reader's attention to the ideas of various philosophers that influenced the literary work of the writer Milan Kundera. Author compares the texts of important philosophers with the texts of Milan Kundera. It shows the great themes of human life as treated by the writer Milan Kundera. The work includes opinions of many literary scholars as well as the author's own perspective. The thesis can be of particular interest especially to those readers who want to delve into the depth of ideas contained in literary works of Milan Kundera.